

Verslag over de solvabiliteit en de financiële toestand 2017

Loyalis Schade NV

jij, je pensioen en **Loyalis**

Inhoud

Inleiding	4
Samenvatting	5
A. Activiteiten en prestaties	11
A.1. Activiteiten	11
A.2. Prestaties op het gebied van verzekering	14
A.3. Prestaties op het gebied van belegging	15
A.4. Prestaties op overig gebied	16
A.5. Overige informatie	16
B. Bestuurssysteem	17
B.1. Algemene informatie over het bestuurssysteem	17
B.2. Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten	20
B.3. Risicomanagementsystemen inclusief de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit	22
B.4. Internecontrolesysteem	25
B.5. Interne auditfunctie	27
B.6. Actuariële functie	27
B.7. Uitbesteding	28
B.8. Overige informatie	28
C. Risicoprofiel	29
C.1. Verzekeringstechnisch risico	30
C.3. Tegenpartijrisico	39
C.4. Liquiditeitsrisico	43
C.5. Operationeel risico	44
C.6. Overig materieel risico	45
C.7. Overige informatie	45

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden	46
D.1. Activa	49
D.2. Technische voorzieningen	54
D.3. Overige schulden	58
D.4. Overige informatie	60
E. Kapitaalbeheer	61
E.1. Eigen vermogen	61
E.2. Solvabiliteitskapitaalvereiste en minimumkapitaalvereiste	64
E.3. Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd bij de berekening van de solvabiliteitskapitaalvereiste	67
E.4. Verschillen tussen de standaardformule en ieder gebruikt intern model	67
E.5. Niet-naleving van de minimumkapitaalvereiste en niet-naleving van de solvabiliteitskapitaalvereiste	67
E.6. Overige informatie	67
Afkortingenlijst	68

Inleiding

Voor u ligt het 'verslag inzake de solvabiliteit en de financiële toestand' van Loyalis Schade NV (hierna, 'Loyalis Schade') over het jaar 2017. Dit rapport is opgesteld conform de Solvency II-richtlijnen en geeft naast de Solvency II-kapitaalpositie per einde 2017 een beschrijving van de activiteiten en resultaten gedurende 2017. Daarnaast beschrijft dit rapport hoe Loyalis Schade invulling geeft aan de waardering van de balansposten, haar bestuursstelsel, het risicomanagement en het kapitaalbeheer.

Kwantitatieve rapportages

De cijfers in dit rapport zijn in lijn met die uit de jaarrekening 2017 danwel de zogenoemde Quantitative Reporting Templates (QRT's) die op 3 mei bij De Nederlandsche Bank (DNB) zijn ingediend.

De QRT's zijn aan controle onderhevig geweest en opgenomen in het document 'Quantitative reporting templates 2017 Loyalis Schade NV' dat eveneens is gepubliceerd op onze website.

Weergave bedragen

Alle bedragen in dit rapport worden, tenzij anders aangegeven, weergegeven in duizend euro (€ 000).

Afrondingen

Vanwege afrondingen op gehele duizenden of miljoenen euro's kan de som der delen afwijken van het totaal in de tabellen en/of in de onderlinge samenhang.

Normenkader

Het normenkader voor het opstellen van deze rapportage wordt gevormd door de volgende wet- en regelgeving, aangevuld met toelichtingen van de toezichthouder:

- Solvency II Directive (2009/138/EG), artikel 51 en verder
- Gedelegeerde Verordening Solvency II (EU 2015/35), Hoofdstuk 12 en 13
- Uitvoeringsverordening (EU 2015/2450)
- relevante richtsnoeren van EIOPA, waaronder EIOPA-BoS-15/109 - Richtsnoeren voor rapportage en openbaarmaking
- DNB Guidance bij kwalitatieve SII Preparatory Guidelines rapportage

Deze rapportage is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de directie van Loyalis NV en vrijgegeven voor publicatie op 3 mei 2018. De Raad van Commissarissen heeft op 24 april 2018 kennisgenomen van dit rapport.

Samenvatting

Activiteiten

Loyalis Schade houdt zich bezig met het aanbieden van aanvullende verzekeringen op het gebied van inkomensbescherming, zowel voor werkgever als werknemer. Loyalis Schade richt zich op de Nederlandse markt en haar klanten zijn vooral werkzaam in de onderwijs- en overheidssector, de bouw- en zorgsector. Met efficiënte verzekeringsoplossingen biedt Loyalis Schade haar klanten expertise en dekking aan voor verzekerde risico's. Daarnaast heeft Loyalis Schade een samenwerkingsovereenkomst met een beperkt aantal intermediaire partijen.

Het is voor onze klanten van groot belang dat we ruimschoots aan al onze toekomstige verplichtingen als verzekeraar kunnen voldoen. Onze financiële resultaten zijn gezond en solide. We focussen ons in 2018 op onze kracht: inkomensbescherming in geval van arbeidsongeschiktheid. Onze bestaande schadeproducten zoals de Arbeidsongeschiktheids-, WIA-aanvullings- en WGA-ERD-verzekering (voor werkgevers met meer dan honderd werknemers) krijgen de volle aandacht. We zorgen dat al onze schadeproducten optimaal aansluiten bij de behoeften van onze klanten en bieden ze aan tegen scherpe tarieven.

Maar focus aanbrengen betekent ook dat we in 2017 keuzes hebben gemaakt. Daarom stoppen we met het aanbieden van de Verzuimverzekering en de Ziektewet-ERD-verzekering. Uiteraard blijven bestaande klanten gewoon goed verzekerd tot het einde van de looptijd en informeren we klanten tijdig over deze wijziging.

Onze belangrijkste inzet voor 2018 is: gezonde, vitale en tevreden klanten. We staan hen, in tijden van verzuim, persoonlijk bij. Dat doen we onder meer via onze eigen klantenservice. Door dit persoonlijk contact met werkgevers en werknemers en onze uitgebreide monitoring van klanttevredenheid zijn wij in staat snel te achterhalen waar we kunnen bijspringen.

We kijken ook met een kritische blik in de spiegel. We willen onze organisatie innovatiever en flexibeler maken. We letten daarbij op onze eigen kosten en op een duurzame solvabiliteit. En bij onze eigen werknemers stimuleren we gezondheid, vitaliteit en souplesse.

Strategie

Loyalis Schade heeft haar strategie verwoord in een meerjarenplan 2018-2020, waarin de doelstellingen voor deze jaren zijn vastgesteld. In dit plan is ook ruimte opgenomen voor beleidsplannen op het gebied van kapitaal, herverzekering en beleggingen. De vertaling naar financiële resultaten en de normeringen van de kritische prestatie-indicatoren zijn verder uitgewerkt in dit meerjarenplan, onder meer in een Business Balanced Score Card. Loyalis Schade heeft gedurende 2017 geen materiele wijzigingen in haar strategie doorgevoerd.

De komende jaren staat de verzekeringsmarkt voor grote uitdagingen. De concurrentie op de schademarkt zal nog verder toenemen. De toenemende levensverwachting van onze klanten is een belangrijk punt van aandacht.

Loyalis Schade sluit met haar distributie en productaanbod aan bij de strategie van haar moedermaatschappij APG NV (APG). Loyalis Schade heeft dan ook een sterke positie in de sectoren die APG bedient en wil in de toekomst deze positie verder verstevigen en uitbouwen. Om onze goede resultaten uit de afgelopen jaren voort te zetten willen we meer schaalgrootte en ons productaanbod bij meer werknemers en werkgevers aanbieden. Sinds de tweede helft

van 2017 onderzoekt Loyalis Schade samen met APG waar de beste kansen liggen voor de gewenste groei. Dit onderzoek is breed van opzet.

Resultaten

Verslagjaar 2017 gaat voor Loyalis Schade de boeken in als een uitstekend jaar qua resultaat (€ 44 miljoen na belasting). De beleggingsresultaten en verzekeringstechnische resultaten waren hierin net als in 2016 bepalend. Ook dit jaar zal een deel van het resultaat aan de aandeelhouder worden uitgekeerd. Het voorstelbesluit (€ 15 miljoen dividend) is in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 28 maart 2018 goedgekeurd.

De kapitaalpositie is mede door het gerealiseerde resultaat onverminderd sterk te noemen om ook in de toekomst te kunnen blijven voldoen aan de aangegane verplichtingen.

De solvabiliteitsratio (beschikbaar vermogen versus vereist vermogen, oftewel de SCR-ratio) onder Solvency II bedraagt ultimo 2017 172% (2016: 170%) en ligt hiermee boven de intern gehanteerde norm van 150%. Vóór dividenduitkering bedraagt de solvabiliteitsratio, zoals vermeld in de goedgekeurde jaarrekening, 180%.

De bruto verzekeringspremies stegen in 2017 met € 21 miljoen naar een niveau van € 161 miljoen. Met name onze vernieuwde WGA-ERD propositie heeft bijgedragen aan de stijgende schade-omzet van 13%. De arbeidsongeschiktheidsverzekeringssportefeuille groeide eveneens met 3%, ondanks een dalende markt.

De effecten van eerder ingezette kostenbesparingsprogramma's worden steeds meer zichtbaar. We zetten momenteel vooral in op een vereenvoudigde systeemarchitectuur en verdere productrationalisatie die past bij de filosofie van een kleinere en wendbare organisatie.

Indexatie

Door de goede financiële resultaten en de goede solvabiliteitspositie hebben wij, net als voorgaande jaren, met ingang van 1 januari 2018 indexatie toegepast van 0,75% op uitkeringen voor de producten die daarvoor in aanmerking komen.

Wilt u meer weten over de manier waarop Loyalis indexatie toepast, kijk dan op onze website www.loyalis.nl/indexatie.

Solide verzekeraar

Loyalis Schade is een solide verzekeraar, 100% dochter van Loyalis NV en zelfstandig in staat om aan de gestelde kapitaal- en rendementseisen te voldoen. Dat laatste uitgangspunt is bepalend voor de manier waarop Loyalis Schade haar vermogen beheert en voor de kapitaalmarges die Loyalis Schade hanteert. Solvency II vereist dat een verzekeringsmaatschappij, in 99,5% van alle mogelijke scenario's, voldoende kapitaal aanhoudt.

Loyalis Schade monitort voortdurend de kapitaalpositie en de ontwikkeling van de solvabiliteitsratio's, zowel van zichzelf als die van vergelijkbare verzekeraars. Eventuele te nemen maatregelen worden besproken in het interne Risico Management Committee en ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Commissarissen.

Zo heeft in 2017 een aanpassing van het herverzekeringsbeleid (specifiek voor WGA) bij Loyalis Schade NV geleid tot verbetering van de ratio, waardoor het in 2017 mogelijk werd een dividend uit te keren aan de aandeelhouder van € 15 miljoen.

In de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 28 maart 2018 is besloten tot een dividenduitkering van € 15 miljoen over 2017. Het hiermee samenhangende effect is meegenomen in de solvabiliteitsberekening.

Voor de samenstelling van het kapitaal heeft Loyalis Schade een voorkeur voor tier 1-kapitaal: dit is kapitaal dat permanent beschikbaar is zonder contractuele aflossingsverplichtingen. Loyalis Schade voldoet ruimschoots aan de solvabiliteits-eisen van de toezichthouder en aan de eigen norm van 150% van de wettelijke eis.

De minimale SCR-ratio voor het uitkeren van dividend is 170%.

De solvabiliteitsratio onder het Solvency II-regime kan volatiel zijn omdat bij de berekening vele factoren een rol spelen. Bijvoorbeeld door de toepassing van regels rondom de verwerking van belastinglatenties. Maar ook renteontwikkelingen kunnen een bron van volatilititeit zijn. Daarnaast is de solvabiliteitsratio gevoelig voor aannames op het gebied van arbeidsongeschiktheid en werkloosheid.

De ontwikkeling van de solvabiliteit kan als volgt worden toegelicht:

	31-12-2017	31-12-2016
Beschikbaar vermogen, waarvan:	318.126	293.588
Tier 1	318.126	290.471
Tier 3	-	3.117
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	185.488	172.568
Solvabiliteitsratio	172%	170%

Beschikbaar vermogen Loyalis Schade NV € 318 miljoen (2016: € 294 miljoen)

De stijging van het beschikbaar vermogen is met name te danken aan de toevoeging van het resultaat over 2017 en is deels gecompenseerd door dividenduitkeringen voor een totaalbedrag van € 30 miljoen waarvan € 15 miljoen over 2017.

Ons beschikbaar vermogen is volledig op marktwaarden gebaseerd. Het vermogen bestaat voor 100% (2016: 98%) uit tier 1-kapitaal en voor 0% (2016: 2%) uit tier 3-vermogen (vermogen uit actieve belastingposities). Dit vermogen wijkt af van het vermogen dat is gebaseerd op de IFRS-grondslagen (International Financial Reporting Standards).

Vereist vermogen Loyalis Schade NV € 185 miljoen (2016: € 173 miljoen)

Het vereist vermogen bestaat voor het grootste deel uit vermogen, aan te houden voor marktrisico's en het invaliditeitsrisico, met name voor onze arbeidsongeschiktheids-verzekeringportefeuille.

Reconciliatie IFRS-eigen vermogen en SII-vermogen

Onderstaande tabel geeft de aansluiting tussen het vermogen volgens de jaarrekening en dat volgens Solvency II weer:

	31-12-2017	31-12-2016
Eigen vermogen IFRS	237.125	207.715
Herwaardering technische voorzieningen (netto)	96.001	85.873
Dividendbesluit over 2017	-15.000	-
Beschikbaar vermogen SII	318.126	293.588

Het eigen vermogen onder IFRS is met € 30 miljoen toegenomen als gevolg van een behaald nettoresultaat van ruim € 44 miljoen deels gecompenseerd door een dividenduitkering in 2017 van € 15 miljoen over 2016.

Materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens IFRS-standaarden en die volgens Solvency II én een toelichting hierop, vindt u in de tabellen bij sectie D van dit verslag.

Solvabiliteitskapitaalvereiste: € 185 miljoen

De onderstaande tabel geeft de opbouw van de SCR van Loyalis Schade weer:

	31-12-2017	31-12-2016
Marktrisico's	59.107	48.175
Tegenpartijrisico	8.360	8.607
Verzekeringstechnische risico's	178.682	177.084
Diversificatie	-42.977	-37.734
Basis solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	203.172	196.142
Operationeel risico	7.112	8.074
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-10.475	-13.648
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-14.321	-18.000
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	185.488	172.568

Zoals blijkt uit bovenstaande tabel zijn het verzekeringstechnisch risico en het marktrisico materiële risico's voor Loyalis Schade. Opvallend is de stijging van het marktrisico ten opzichte van 2016. Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van het renterisico als het gevolg van matching van kastromen op IFRS-basis in plaats van op Solvency II-basis.

Nadere verklaringen voor de belangrijkste mutaties vindt u in hoofdstuk C.

Verliescompenserende belastingeffecten

Bij de totstandkoming van de cijfers uit 2017 ten aanzien van de verliescompenserende belastingeffecten (LAC DT) is uitgegaan van de carry back die per ultimo 2017 toegepast kon worden, te weten over het fiscale jaar 2017. Er is geen carry forward meegenomen in deze belastingeffecten.

De in het Regeerakkoord aangekondigde winstbelastingmaatregelen, tariefsverlaging naar 21% in 2021 en verkorting van verliesverrekeningstermijn naar zes jaar, zouden bij implementatie ervan een beperkte impact hebben op de solvabiliteit van Loyalis Schade.

Standaardmodel

De kapitaalvereiste is risicogebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die via het standaardmodel worden vertaald. In zijn jaarlijkse risico- en solvabiliteitsbeoordeling, de zogenoemde Own Risk and Solvency Assessment (ORSA), heeft Loyalis Schade de toepasbaarheid van deze standaardformule nader geanalyseerd: Loyalis Schade acht de standaardformule voldoende geschikt.

Governance

Bij de uitwerking van bestuurs- en toezichthoudende verantwoordelijkheden leeft Loyalis Schade maatschappelijk geaccepteerde en gangbare codes na:

- de Gedragscode Verzekeraars van het Verbond van Verzekeraars
- de Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving voor het toezicht op verzekeraars (Wet op het Financieel Toezicht (Wft) en Solvency II) worden continu gevolgd en vertaald naar interne beleidsaanpassingen.

Op de website www.loyalis.nl staat een uitgebreide toelichting op de wijze waarop Loyalis Schade de Gedragscode Verzekeraars van het Verbond van Verzekeraars heeft toegepast op haar organisatie.

Loyalis Schade wordt bestuurd door Loyalis NV. De directie van deze houdstermaatschappij bestaat uit de heren P. van Wageningen (Chief Executive Officer), W. Vliex (Chief Financial and Risk Officer) en mw. C. Weisscher als Chief Operations Officer.

Loyalis NV kent in haar governancestructuur een Raad van Commissarissen (RvC) die op basis van complementariteit en collegialiteit onafhankelijk toezicht uitoefent op de directie.

De samenstelling van de RvC is afgestemd op de omvang en complexiteit van Loyalis NV en bestaat uit een vijftal leden met elk zijn eigen aanvullende expertise.

Risicoprofiel

Loyalis Schade beheerst haar verzekeringstechnische risico's door een gezonde premiestelling waarbij rekening wordt gehouden met de aanwezige solvabiliteit van Loyalis Schade.

Het beleggingsbeleid van Loyalis Schade kent een aantal fundamentele overtuigingen ofwel 'investment beliefs'. De belangrijkste beliefs zijn integraal balansmanagement, beleggingsrisico wordt beloond, dynamisch beheer van de beleggingsportefeuille, streven naar lage uitvoeringskosten en maatschappelijk verantwoord beleggen.

Loyalis Schade geeft hoge prioriteit aan risicobeheersing, ook op het gebied van beleggingen:

- Loyalis Schade werkt binnen de gestelde wettelijke kaders, inclusief die van toezichthouders DNB en AFM.
- Loyalis Schade belegt prudent ('prudent person principle'), binnen strikte volatiliteitskaders, onder meer door diversificatie binnen en tussen beleggingscategorieën.
- Loyalis Schade past risicobeheersing toe met derivaten om de belangrijkste marktrisico's op balansniveau te matigen. Het gebruik van derivaten is alleen toegestaan ter afdekking van risico's en ter bevordering van efficiënt portefeuillebeheer.

Risicomanagement is een belangrijk onderwerp binnen het bestuur van Loyalis Schade. We leggen het risicobeleid ter finale goedkeuring voor aan de Raad van Commissarissen, net als de risicobereidheid (risicokaders) en het kapitaal- en dividendbeleid.

Op basis van de gewenste strategische positie en de risicotolerantie wordt het risicobudget bepaald. Daarbij hebben we aandacht voor actuariële, beleggings-, strategische, verslagleggings- en operationele risico's, ondersteund door een jaarlijks uitgevoerde ALM-studie (Asset Liability Management).

Conform de Solvency II-richtlijnen rekenen we een aantal risico's en mogelijke managementacties door op hun gevolgen voor onder meer resultaat en solvabiliteitspositie. Dit is de zogenoemde Eigen Risico Beoordeling, ofwel ORSA. De ORSA brengt de belangrijkste risico's waaraan Loyalis Schade blootstaat systematisch, met behulp van scenario's, in beeld.

In de ORSA 2017 zijn onder andere het bedrijfsmodelrisico, het spreadrisico, het arbeidsongeschiktheids-/werkloosheidsrisico en bedrijfscontinuïteitsrisico als voor de toekomst relevante risico's geïdentificeerd. Hierop zijn stress-scenario's doorgerekend. Vervolgens zijn managementacties gedefinieerd waarvan we de voortgang periodiek monitoren.

Het integrale risicobeeld en de bijbehorende netto acceptabele risico's zijn gedurende het gehele jaar bewaakt. Daar waar bijsturing noodzakelijk was, zijn acties uitgezet en uitgevoerd. Het beeld ultimo 2017 heeft niet geleid tot ongewenste restrisico's.

Een uitwerking van de belangrijkste financiële risico's vindt u in sectie C1 tot en met C4.

A. Activiteiten en prestaties

A.1. Activiteiten

Activiteiten

Loyalis biedt ruim vijftien jaar aanvullende pensioenoplossingen. Vanuit deze basis bieden we diensten op het gebied van arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, nabestaandenverzekeringen en aanvullend pensioen. Daarbij zijn we continu op zoek naar mogelijkheden om onze diensten verder te laten aansluiten bij de behoefte van onze (potentiële) klanten en markten. We hebben samenwerkingsovereenkomsten met een beperkt aantal intermediaire partijen.

Het is voor onze klanten van groot belang dat we ruimschoots aan al onze toekomstige verplichtingen als verzekeraar kunnen voldoen. Onze financiële resultaten zijn gezond en solide. We investeren in kennis en nieuwe producten en diensten.

Veranderde wetgeving Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA)

De meeste bedrijven en organisaties hebben inmiddels een mix van flexibel en vast personeel. Vanuit dat oogpunt heeft de overheid vanaf 1 januari 2017 de regelgeving rond gedeeltelijk arbeidsongeschikten (WGA) ingrijpend veranderd. De WGA is zo aangepast, dat het onderscheid tussen WGA-vast en WGA-flex is geschrapt. De consequentie is dat werkgevers alleen voor het volledige WGA-risico van vast én flexibel personeel eigenrisicodragers kunnen zijn. De praktijk leert ons dat werkgevers in sectoren als de overheid, onderwijs en bouw eigenrisicodragers blijven, voor alle medewerkers.

Mede door de uitbreiding naar WGA-flex is de Schade-portefeuille, tegen de stroom van de markt in, flink gegroeid. Onze premieomzet voor WGA is verdubbeld naar ruim € 40 miljoen per jaar, bij een bruto omzet van Schade van bijna € 160 miljoen per jaar.

Ook in 2018 is het versterken van de klantrelatie een speerpunt in ons beleid. Om goed in kaart te brengen hoe klanten ons waarderen en om verbetermogelijkheden inzichtelijk te maken, werkt Loyalis Schade met Net Promotor Scores (NPS). Voor het meten van de NPS van Loyalis Schade staat de vraag centraal 'Hoe waarschijnlijk is het dat u Loyalis aanbeveelt aan familie, collega's of vrienden?'. Daarnaast blijven we voor de toekomst streven naar verbeteringen, zowel in relatieve als in absolute zin.

A.1.1. Naam en juridische vorm van de onderneming

Loyalis Schade NV is gevestigd in Heerlen en ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel Limburg onder nummer 14053380. AFM-vergunningnummer 12000632.

Loyalis Schade NV
Oude Lindestraat 70, 6411 EJ Heerlen
Postbus 4945, 6401 JS Heerlen
Internetsite: www.loyalis.nl

Directie

Dhr. P.N. van Wageningen	CEO Loyalis NV
Dhr. W.R.H. Vliex	CFRO Loyalis NV
Mw. C.C. Weisscher	COO Loyalis NV

Raad van Commissarissen

Dhr. M. Duvivier	Voorzitter, tevens voorzitter Remuneratie en benoemingscommissie
Dhr. H. Schuijt	Voorzitter Audit & Risk Committee
Mw. J.M.C. Snels	lid Remuneratie en benoemingscommissie
Dhr. D.A. Kotteman	lid Audit & Risk Committee
Dhr. H.A. Keuzenkamp	

Meer informatie over nevenfuncties vindt u in het jaarverslag van Loyalis NV.

Sleutelfunctionarissen

Dhr. H. Blaak	Actuariaat (tweede lijn via Willis Towers Watson)
Dhr. M. Thijssen	Risk Management (tweede lijn)
Dhr. C.de Hoon	Compliance, Legal, Tax
Dhr. C. Bertram	Group Internal Audit van APG (derde lijn)

A.1.2. Naam en contactgegevens van de toezichhoudende autoriteit die verantwoordelijk is voor het financiële toezicht op de onderneming en groep

De heer M.C. Moes (De Nederlandsche Bank NV) is verantwoordelijk voor het financiële toezicht op Loyalis Schade NV. Het contactadres van De Nederlandsche Bank (DNB) is:

De Nederlandsche Bank NV
Westeinde 1
1017 ZN Amsterdam
Telefoonnummer: +31 800 020 1068
E-mail: info@dnb.nl

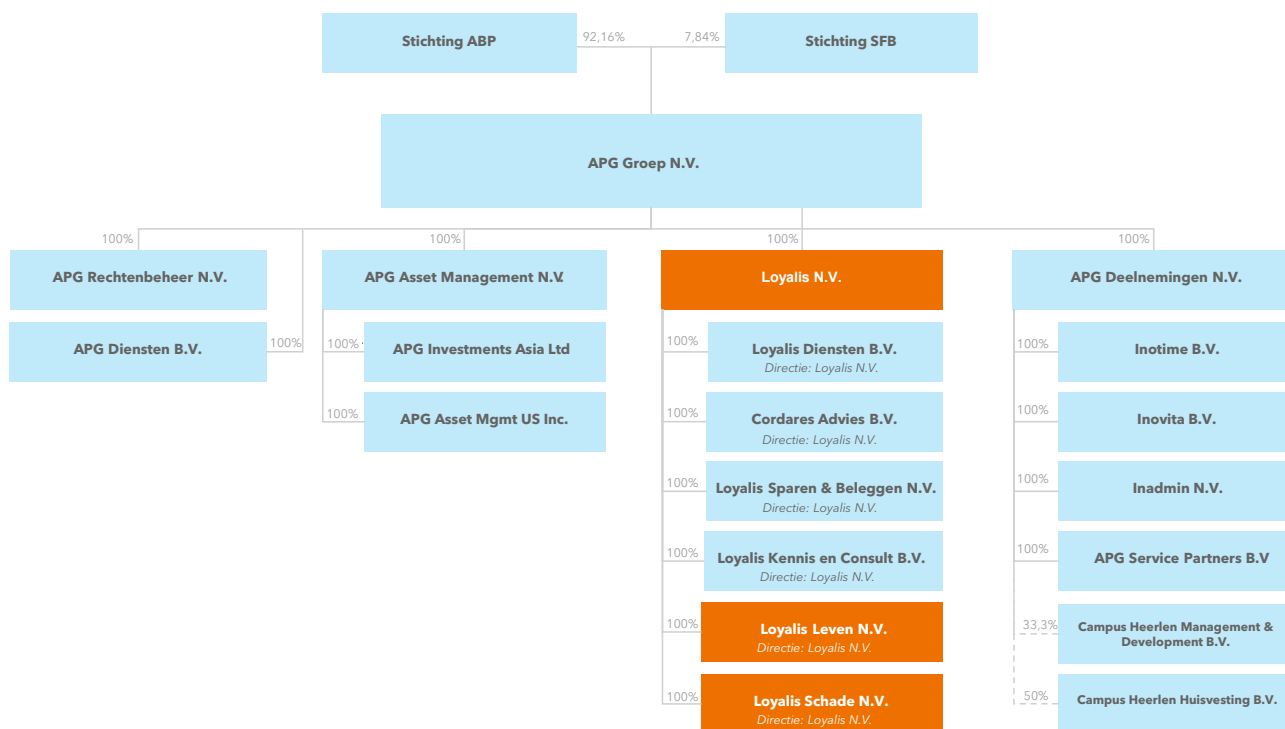
A.1.3. Naam en contactgegevens van de externe auditor van de onderneming

De heer F. van den Wildenberg (KPMG Accountants NV) treedt op als externe accountant van Loyalis Schade.

KPMG Accountants NV
Postbus 74500
1070 DB Amsterdam

A.1.4. Houders van gekwalificeerde deelnemingen in de onderneming

APG NV is houdster van 100% van het aandelenkapitaal van Loyalis NV. Loyalis Schade is een volle dochteronderneming van Loyalis NV en gevestigd in Heerlen. Hieronder ziet u het organogram per 31 december 2017.

A.1.5. De materiële branches van de onderneming en de wezenlijke geografische gebieden waar zij haar bedrijf uitoefent

Loyalis Schade is een volle dochteronderneming van Loyalis NV. De focus ligt op het ontwikkelen en aanbieden van producten op het gebied van aanvullende inkomenszekerheid voor de Nederlandse markt.

In Solvency II-termen vertaalt zich dit in:

- inkomensbeschermingsverzekeringen (arbeidsongeschiktheidsverzekeringen zowel voor werknemers als werkgevers)
- krediet- en borgtochtverzekeringen

A.2. Prestaties op het gebied van verzekering

Het totale resultaat over 2017 van Loyalis Schade op basis van de jaarrekening (IFRS-grondslagen) kan als volgt worden samengevat:

Resultaten Loyalis Schade	2017	2016
Verdiende premies eigen rekening	148.111	140.446
Opbrengsten uit beleggingen	26.518	49.862
Totaal baten	174.629	190.308
Uitkeringen voor eigen rekening	60.464	58.060
Wijziging technische voorziening	12.488	61.572
Bedrijfskosten	41.571	46.780
Beleggingslasten	1.269	1.192
Totaal Lasten	115.792	167.604
Resultaat technische rekening	58.837	22.704
Overige baten en lasten	-98	-782
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	58.739	21.922
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsvoering	14.740	5.481
Netto resultaat	43.999	16.441
Overig totaalresultaat	411	415
Totaal resultaat	44.410	16.856

Verzekeringspremies (€ 148 miljoen)

De omzet van Loyalis Schade steeg met € 8 miljoen naar € 148 miljoen. Belangrijkste reden hiervoor is de verdere groei van de arbeidsongeschiktheidsportefeuille, zowel voor werknemers- als voor werkgeversproducten.

Uitkeringen (€ 60 miljoen)

Het aandeel herverzekering is afgenomen door het niet langer herverzekeren (vanaf 2008) van de arbeidsongeschiktheidsportefeuille voor werknemers. Daarnaast nemen de uitkeringen elk jaar toe als gevolg van het toenemend aantal verzekerden.

Wijziging technische voorzieningen eigen rekening (€ 12 miljoen)

De voorziening is met circa € 20 miljoen gestegen ten opzichte van ultimo 2016. De toevoeging van de premies hebben gezorgd voor een stijging van de voorziening met € 133 miljoen. De vrijval van verplichtingen uit oude tekenjaren, samen met de uitkeringen (totaal circa 101 miljoen) hebben dit voor een deel gecompenseerd. Verder is de voorziening gedaald met € 5 miljoen door de gestegen rente en met € 6 miljoen als gevolg van een dotatie aan de kostenvoorziening.

Bedrijfskosten (€ 42 miljoen)

De bedrijfskosten zijn ten opzichte van 2016 met € 5 miljoen gedaald. Loyalis NV zet vooral in op een vereenvoudigde systeemarchitectuur en verdere productrationalisatie die past bij de filosofie van een kleinere en wendbare organisatie. De investeringen in het veranderprogramma van de afgelopen jaren lijken daarmee vruchten te hebben afgeworpen.

A.3. Prestaties op het gebied van belegging

De beleggingsopbrengsten over 2017 bedroegen € 27 miljoen. De groei van het belegd vermogen is grotendeels het gevolg van de gedaalde kredietopslagen in de vastrentendewaardenportefeuilles (+ € 16 miljoen) en de gestegen waarderingen van de zakelijke waarden en dan met name het vastgoed (+ € 16 miljoen). In 2017 is de kapitaalmarktrente gestegen. Zo steeg bijvoorbeeld de 10-jarige euro-swaprente met 0,23%-punt (in 2016 was er nog sprake van een daling van 0,34%-punt). Dit heeft geleid tot een daling van de beleggingsopbrengsten. Het totale effect hiervan bedraagt € -5 miljoen.

Het beleggingsresultaat is als volgt te specificeren naar categorie en onderliggende portefeuille:

	2017	2016
Reële waardeverwerking via het resultaat		
Voor rekening van Loyalis Schade		
Dividenden	-	-
Rente	11.893	11.893
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-1.604	8.180
- vastrentend	10.289	20.073
Dividenden	5.543	4.348
Rente	-	-
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	10.798	3.976
- zakelijk	16.341	8.324
Dividenden	-	-
Rente	944	258
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-1.056	21.207
- overig	-112	21.465
Totaal	26.518	49.862

De beleggingsopbrengsten zijn als volgt opgebouwd:

	2017	2016
Dividenden	5.543	4.348
Rente	12.837	12.151
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	8.138	33.363
Totaal	26.518	49.862

Rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte winsten of verliezen

Er zijn in de verslagperiode geen winsten of verliezen rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt die betrekking hebben op beleggingsresultaten.

Securitisaties

De vastrentendewaardenportefeuille van € 831 miljoen bestaat voor € 210 miljoen (2016: € 240 miljoen) uit gesecuritiseerd papier. Binnen de vastrentendewaardenportefeuille is het relatieve belang in gesecuritiseerde posities licht gedaald met 3%-punt.

Duurzaam beleggen

Duurzaam beleggen is voor Loyalis NV een integraal onderdeel van de beleggingsfilosofie en het beleggingsproces.

Ook onze klanten willen dat we steeds duurzamer beleggen, dus met oog voor mens, dier en milieu. Loyalis NV heeft in 2017 voor al zijn beleggingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijke stap gezet. Een stap van progressie, vanuit morele overtuiging, omdat we ons bewust zijn van de toonaangevende positie die wij als verzekeraar en belegger hebben. Maar ook vanuit de overtuiging dat de bedrijven achter deze beleggingen beter zullen presteren. In oktober 2017 zijn daarom alle beleggingen voor risico polishouders in aandelen overgezet naar twee maatschappelijk verantwoorde aandelenfondsen. Bij vermogensbeheerder BlackRock was Loyalis NV de eerste belegger in deze twee 'Socially Responsible Investing-fondsen'. Op deze manier kan geld van onze klanten nooit in bijvoorbeeld wapens, tabak of kernenergie worden gestoken. Er wordt nu belegd in een wereldwijd breed gespreide aandelenportefeuille met de focus op maatschappelijk verantwoord beleggen. De bedrijven in onze portefeuille zijn op het gebied van duurzaamheid best in class. Alle andere beleggingen van Loyalis NV staan ook in het teken van maatschappelijk verantwoord beleggen.

Loyalis is in 2017 als de beste middelgrote verzekeraar benoemd bij een benchmark van de VBDO (Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling).

Maatschappelijk verantwoord beleggen is voor Loyalis een integraal onderdeel van de beleggingsfilosofie. Dit werken wij verder uit in het 'Jaarverslag Verantwoord Beleggen'. Wij hebben als langetermijnbelegger de intrinsieke motivatie om rekening te houden met kwesties als klimaat, sociale omstandigheden en goed bestuur. We gaan actief de dialoog aan met bedrijven, gebruiken ons stemrecht als aandeelhouder, zoeken de duurzaamste beleggingsproducten op de markt en we sluiten bedrijven uit.

Het Jaarverslag Verantwoord Beleggen vindt u op de website van Loyalis NV, www.loyalis.nl.

Loyalis NV doet nog meer op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO). Naast het eerdergenoemde beleidsonderzoek van Eerlijke Verzekeringswijzer (EV), heeft er dit jaar vanuit EV een praktijkonderzoek plaatsgevonden waarin het thema 'Transparantie & Verantwoording' centraal stond. In dit onderzoek is Loyalis NV als meest transparante verzekeraar van Nederland uit de bus gekomen.

A.4. Prestaties op overig gebied

Loyalis Schade kent geen materiële resultaten uit overige activiteiten.

A.5. Overige informatie

Overige materiële informatie over de resultaten van Loyalis Schade is niet van toepassing.

B. Bestuurssysteem

B.1. Algemene informatie over het bestuurssysteem

Onder het bestuurssysteem, ook wel corporate governance genoemd, wordt verstaan de wijze waarop de onderneming door de directie wordt aangestuurd en de manier waarop hierover verantwoording wordt afgelegd aan de RvC, de aandeelhouder en andere stakeholders. Loyalis Schade hecht waarde aan een hoogwaardige corporate governance.

Loyalis Schade heeft haar corporate governance ingericht in overeenstemming met de Gedragscode Verzekeraars.

B.1.1. Rol en verantwoordelijkheden van het bestuurlijke, beleidsbepalende of toezichhoudende orgaan en sleutelfuncties

Raad van Commissarissen

De Raad van Commissarissen (RvC) oefent, op basis van complementariteit en collegialiteit, onafhankelijk toezicht uit op de directie. De samenstelling van de RvC is afgestemd op de omvang en complexiteit van Loyalis Schade. De RvC bestaat op 31 december 2017 uit vier mannen en één vrouw.

De competentiematrix geeft inzicht in de competenties die aanwezig of nodig zijn. Is er een vacature, dan wordt op basis van deze competentiematrix een functieprofiel ontwikkeld. De RvC beschikt over voldoende leden om zijn taak goed te kunnen vervullen. Deze leden, zowel individueel als collectief, beschikken over gedegen kennis en ervaring van de maatschappelijke rollen van de verzekeraar en van de belangen van alle bij de verzekeraar betrokken partijen. Ieder lid van de RvC is in staat om de hoofdlijnen van het totale beleid te beoordelen en zich een afgewogen en zelfstandig oordeel te vormen over de belangrijkste risico's.

De RvC streeft naar een evenwichtige afweging van de belangen van de betrokken partijen, zoals klanten, aandeelhouders en medewerkers. De overwegingen van de RvC worden vastgelegd in een verslag. Commissarissen worden benoemd op basis van geschiktheid, deskundigheid en beschikbaarheid. Daarnaast is er een programma van Permanente Educatie (PE). De vergoeding die de leden ontvangen, is passend en niet resultaatafhankelijk. Er vindt elk jaar een zelfevaluatie plaats.

Audit & Risk Committee

Het Audit & Risk Committee (ARC), een commissie van de RvC, heeft een voorbereidende rol als het gaat om financiële en risicogerelateerde onderwerpen. Zo is geborgd dat er een periodieke beoordeling op strategisch niveau plaatsvindt over de vraag of de bedrijfsactiviteiten in algemene zin passen binnen de risicobereidheid van Loyalis Schade. Voor de leden van deze commissie gelden specifieke competentie- en ervaringseisen.

Besluitvorming van de RvC en zijn commissies wordt schriftelijk vastgelegd.

Directie

Ook de directie voert haar taken uit op basis van collegialiteit en complementariteit en ook voor de directie is een competentiematrix opgesteld. Is er een vacature, dan wordt het profiel voor de betreffende functie afgeleid van de matrix en goedgekeurd door de RvC.

De directievoorzitter (CEO) heeft de commerciële activiteiten en personele aangelegenheden onder zijn hoede en de financieel directeur (CFRO) de financiële en risicomanagementactiviteiten. De directeur Operations (COO) is naast de operationele activiteiten ook verantwoordelijk voor IT. De opsplitsing van de portefeuilles tussen de directieleden garandeert dat de financieel directeur geen individuele commerciële verantwoordelijkheid draagt en onafhankelijk functioneert van commerciële taakgebieden. De structuur is zodanig dat de financieel directeur tijdig betrokken is bij de voorbereiding van beslissingen die voor de verzekeraar van materiële invloed zijn op het risicoprofiel. Dit mede vanuit het oogpunt van financiële stabiliteit en beheersing van risico's.

Naast de specifieke aandachtsgebieden beschikt ieder lid van de directie over gedegen kennis van de financiële sector. Ieder lid beschikt daarnaast over uitgebreide inhoudelijke kennis van de maatschappelijke rol die een financiële instelling tegenwoordig inneemt en van de belangen van alle betrokken partijen. Ook beschikt ieder lid van de directie over grondige kennis om de hoofdlijnen van het totale beleid te kunnen beoordelen.

De RvC ziet er bovendien op toe dat de directie deelneemt aan een kwalitatief goed PE-programma en vergewist zich ervan dat de leden van de directie voldoende deskundig zijn.

De educatie heeft in elk geval betrekking op relevante ontwikkelingen binnen de verzekeringsorganisatie en de financiële sector, op corporate governance in het algemeen en op die van de financiële sector in het bijzonder, op de zorgplicht jegens de klant en op integriteit, risicomanagement, financiële verslaglegging en audit.

Bij besluitvorming weegt de directie de belangen van klanten, medewerkers en aandeelhouders mee. Het klantbelang staat daarbij centraal; een uitgangspunt dat is vastgelegd door het ondertekenen van de *eed of belofte financiële sector*. Ook wordt aan alle medewerkers bij indiensttreding en vervolgens jaarlijks gevraagd om de gedragscode te tekenen en zich hiernaar te gedragen. Besluitvorming van de directie wordt schriftelijk vastgelegd.

Sleutelfuncties

Loyalys Schade beschikt over een risicomanagementfunctie, compliancefunctie en actuariële functie. Samen met de interne auditfunctie behoren deze functies tot de zogenoemde sleutelfuncties van een verzekeraar.

De risicomanagementfunctie en compliancefunctie zijn beide tweedelijnsfuncties in het zogenoemde Three Lines of Defense-model. Een nadere toelichting op het risicomanagementproces van Loyalys Schade en het Three Lines of Defense-model vindt u in sectie B.3.

Risicomanagementfunctie

De risicomanagementfunctie heeft tot taak erop toe te zien dat de risico's, zoals uiteengezet in het risicoregister van Loyalys Schade, adequaat worden beheerst. Een nadere toelichting op het risicomanagementsysteem vindt u in sectie B.3.

Compliancefunctie

De compliancefunctie heeft tot taak te monitoren dat de bedrijfsvoering van Loyalys Schade in lijn is met de geldende wet- en regelgeving. Een nadere toelichting op de compliancefunctie vindt u in sectie B.4.2.

Interne auditfunctie

De interne auditfunctie is apart gepositioneerd bij de Group Internal Audit (GIA) afdeling van APG. Een nadere toelichting op de interne auditfunctie vindt u in sectie B.5.

Actuariële functie

De actuariële functie kent zowel een eerste- als tweedelijnsfunctie. De eerstelijnsfunctie wordt binnen Loyalis Schade zelf uitgevoerd en betreft voornamelijk activiteiten rondom tariefstelling en waardering van verplichtingen. Jaarlijks brengt de eerstelijns actuariële functie een rapport uit waarin zij verslag doet over de toereikendheid van de technische voorzieningen, de geschiktheid van data en de gehanteerde modellen. De tweedelijns actuariële functie, de sleutelfunctie, heeft Loyalis Schade extern belegd bij Willis Towers Watson. Een nadere toelichting op de tweedelijns actuariële functie vindt u in sectie B.6.

B.1.2. Materiële veranderingen in het governancestelsel die zich tijdens de rapportageperiode in het governancestelsel hebben voltrokken

In de rapportageperiode hebben zich geen materiële aanpassingen in het governancestelsel voltrokken.

B.1.3. Beloningsbeleid voor het bestuurlijke, beleidsbepalende of toezichthoudende orgaan en voor werknemers

Loyalis NV committeert zich aan de wettelijke beloningsregels zoals die zijn opgenomen in de Wet Financieel Toezicht en Solvency II. Loyalis hanteert een zorgvuldig, beheerst en duurzaam beloningsbeleid dat rekening houdt met de langetermijndoelstellingen en het maatschappelijk draagvlak.

Loyalis NV heeft geen medewerkers in dienst met een jaarlijkse beloning van € 1 miljoen of meer. Daarnaast kent Loyalis sinds 2015 geen variabele beloning meer. Eventuele triggers om grote (commerciële) risico's aan te gaan worden hiermee beperkt. Om optimaal transparant te zijn, heeft Loyalis NV haar beloningsbeleid en het remuneratierapport op de website openbaar gemaakt.

De RvC is verantwoordelijk voor het uitvoeren en evalueren van het beloningsbeleid voor de leden van de directie. Daartoe laat de raad zich bijstaan door een remuneratiecommissie. Naast de remuneratiecommissie kent Loyalis NV ook een toetsingscommissie die onder meer de risicomanagement- en de compliancefunctie omvat. De toetsingscommissie toetst onder meer de algemene beginselen van het beloningsbeleid. Elk jaar bespreekt de RvC de vaste inkomens van de directieleden. Daarbij ziet de RvC erop toe dat het inkomen in redelijke verhouding staat tot het beloningsbeleid. Bij ontslag bedraagt de vergoeding voor een directielid maximaal eenmaal het vaste jaarsalaris. Loyalis NV kent geen beloning in aandelen of andere financiële instrumenten. Loyalis NV kent bovendien geen aanvullende of vervroegde uittredingsregelingen voor de directieleden, beleidsbepalende of toezichthoudende medewerkers.

B.1.4. Materiële transacties tijdens de rapportageperiode met aandeelhouders, met personen die invloed van betekenis op de onderneming uitoefenen, en met leden van het bestuurlijke, beleidsbepalende en toezichthoudende orgaan

Loyalis NV is namens de diverse Loyalis vennootschappen een overeenkomst inzake de pooling van ondersteunende diensten aangegaan, waarbij exploitatie van deze diensten geschiedt voor algemene rekening. Loyalis NV belast de hiermee gemoeide kosten volgens jaarlijks overeengekomen verdeelsleutels volledig door aan de diverse Loyalis vennootschappen. Over 2017 is er voor circa € 15 miljoen aan Loyalis Schade doorbelast. Het gaat hierbij vooral om kosten van gezamenlijke huisvesting, ICT-beheer en uitvoering van in- en excasso.

Er zijn geen garanties over en weer verstrekt op te leveren diensten, noch is rente verschuldigd over en weer over bovenstaande kortlopende posities.

Loyalis Schade heeft in 2017 een dividenduitkering gedaan aan Loyalis NV van € 15 miljoen. Verder heeft Loyalis Schade geen transacties verricht met personen die invloed van betekenis op de onderneming uitoefenen, noch met leden van bestuurlijke, beleidsbepalende en toezichthoudende organen, uitgezonderd reguliere vergoedingen.

Een nadere toelichting op de bezoldiging van de bestuurders vindt u in het jaarverslag 2017 van Loyalis NV op onze website www.loyalis.nl.

B.2. Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten

Loyalis Schade heeft geen eigen medewerkers in dienst. Deze zijn allen in dienst van de moedermaatschappij, Loyalis NV. Deze medewerkers verrichten in de meeste gevallen niet alleen werkzaamheden voor Loyalis Schade, maar ook voor alle andere zustermaatschappijen.

Directie Loyalis NV

De Directie van Loyalis NV bestaat uit drie directieleden de CEO, CFRO en de COO. Dit zijn de dagelijkse beleidsbepalers van Loyalis Schade en al haar zustermaatschappijen. DNB toetst de betrouwbaarheid en deskundigheid. Loyalis NV stelt de volgende eisen aan vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid van de directieleden.

- academisch werk- en/of denkniveau met ruime bestuurlijke ervaring in de (Nederlandse) bank- of verzekeringsbranche
- aantoonbaar trackrecord ten aanzien van het managen van complexe en intensieve verandertrajecten in een middelgrote organisatie
- afhankelijk van het aandachtsgebied ruime ervaring in het inrichten en aansturen van de commerciële, financiële, risicomangement-, compliance-, beleggings-, IT of operationele functies
- ervaring met het omgaan met de corporate governance in complexe bestuurlijke verhoudingen en de verschillende aspecten van een gereguleerde financiële onderneming
- ervaring met meerdere beïnvloedingsstijlen
- een sterke resultaatgerichtheid en veel doorzettingsvermogen
- analytische houding en vermogen om vanuit klant en keten te denken

Via permanente educatie worden kennis en vaardigheden up-to-date gehouden. De remuneratiecommissie beoordeelt de geschiktheid periodiek en rapporteert geconstateerde onregelmatigheden conform de Wft aan DNB.

Naast de dagelijkse beleidsbepalers zijn er medewerkers die vanwege de functie die ze uitoefenen eveneens getoetst zijn op geschiktheid en betrouwbaarheid. Ook voor deze functies zijn criteria opgesteld voor de vereiste vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid.

De volgende functies zijn getoetst op geschiktheid en betrouwbaarheid:

- manager Risk Management
- manager Compliance, Legal & Tax
- manager Finance & Control
- manager Actuarieel
- manager Investments
- manager Human Resources & Communicatie

De managers van de interne audit functie en tweedelijns actuariële functie vallen hier ook onder. Deze functies heeft Loyalis NV uitbesteed. Jaarlijks vindt een evaluatie plaats op het functioneren van deze functies.

Aan de hand van de vastgestelde criteria beoordeelt Loyalis NV de geschiktheid en doet een eerste beoordeling van de betrouwbaarheid conform de wijze die DNB voorschrijft. Loyalis NV stuurt de uitgevoerde betrouwbaarheidsbeoordeling vervolgens door naar DNB via het format dat DNB daarvoor beschikbaar heeft gesteld.

Binnen Loyalis NV is een proces van permanente educatie (PE) opgezet, waarin de sleutelfunctionarissen participeren. Het merendeel van de sleutelfunctionarissen is daarnaast PE-plichtig bij hun beroepsvereniging.

Voor de continue monitoring op geschiktheid en betrouwbaarheid van de betreffende functionaris is een HR-cyclus (Human Resources) ingericht. Als er, op welk moment dan ook, redenen zijn te twifelen aan de geschiktheid of betrouwbaarheid, of het takenpakket verandert, dan moet de manager HR in overleg met de Compliance Officer bepalen of hertoetsing aan de orde is.

Voor wat betreft de key functionarissen (sleutelfuncties in de zin van de SII-richtlijn, artikel 44-48) binnen Loyalis stelt Loyalis eveneens eisen aan onafhankelijkheid, opleidingsniveau (academisch) en PE.

B.3. Risicomanagementsystemen inclusief de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit

Risicomanagementsysteem

Het risicomanagementproces is een continu proces dat integraal onderdeel uitmaakt van de bedrijfsvoering. Het bestaat uit de stappen identificeren, inschatten, beoordelen, beheersen en monitoren. De belangrijkste risico's (key risico's) voor Loyalis Schade als onderdeel van Loyalis NV zijn opgenomen in een risicoregister dat op jaarbasis wordt geëvalueerd.

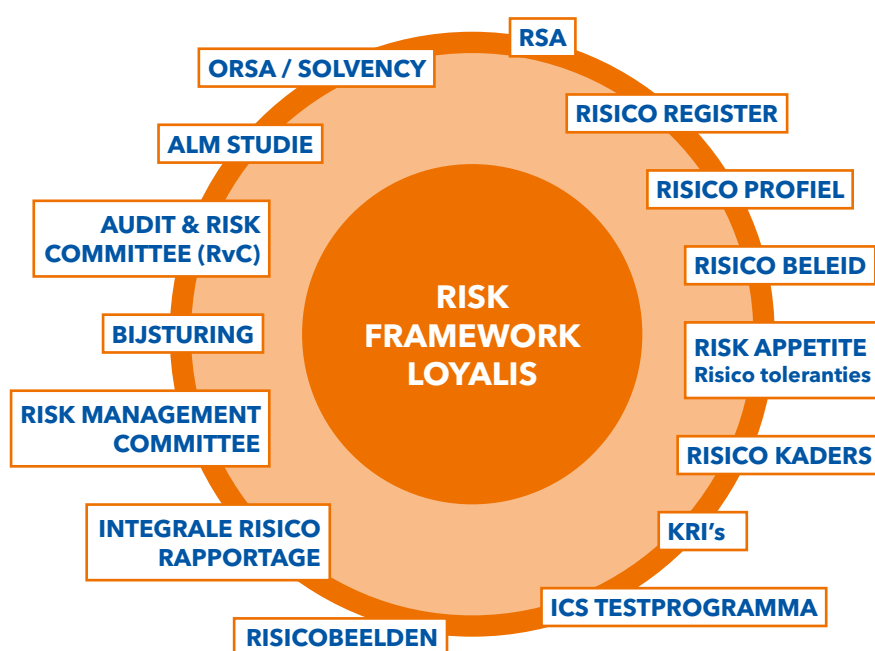
RISICO RAAMWERK LOYALIS Schade 2017

Risicocategorie	Risico
1. Strategisch risico	Politiek risico Bedrijfsmodelrisico Aanpassingsrisico (cultuur) Publiciteitsrisico
2. Operationeel risico	Mutatierisico Besturingsrisico Modelrisico Productontwikkelingsrisico Samenstelling personeelsbestand Programma- en projectrisico Uitbestedingsrisico Informatievoorziening strategie en architectuur Informatiebeveiliging Bedrijfscontinuïteit (BCM)
3. Financieel risico	Solvabiliteitsrisico Spreadrisico Renterisico Langlevenrisico AO-/Werkloosheidsrisico
4. Compliance risico thema's	Naleving wet- en regelgeving Integriteitsrisico
5. Verslaggevingsrisico	Verslaggevingsrisico

Voor de beheersing van deze risico's is een Risk Framework ingericht, dat bestaat uit diverse beheersinstrumenten. Een voornaam onderdeel van het Risk Framework zijn de risicokaders. In deze kaders is per risico de risicobereidheid vastgelegd. Dit is de maximale (negatieve) impact die Loyalis Schade bereid is te accepteren bij het nastreven van de (strategische) doelstellingen. De risicobereidheid van Loyalis Schade is vastgesteld voor een aantal elementen waarop risico's impact kunnen hebben: voortbestaan, reputatie, solvabiliteit, integriteit, dienstverlening en financieel. De verdere uitwerking van de risicobereidheid vindt plaats binnen tolerantiegrenzen en risicokaders voor specifieke risico's. De risicokaders worden jaarlijks geactualiseerd en ter accordering voorgelegd aan de directie en de RvC. Gedurende het jaar worden de risico's getoetst door Risk Management ten opzichte van de risicobereidheid. Zo nodig worden (aanvullende) maatregelen geïmplementeerd.

Onderdeel van de risicokaders met betrekking tot de marktrisico's is het risicobudget (voor de beleggingsrisico's). Dit wordt bepaald door de gewenste strategische positie en de risicotolerantie. Daarbij heeft Loyalis Schade aandacht voor actuariële, beleggings-, strategische, compliance, verslagleggings- en operationele risico's.

Het beheersen en monitoren van de risico's gebeurt onder verantwoordelijkheid van een risico-eigenaar in de eerste lijn. De tweede lijn (Risk Management) voert voor de zwaarste risico's (de key risico's) gedurende het jaar testen uit om opzet, bestaan en werking van de betreffende beheersmaatregelen vast te stellen. Daarnaast voert Risk Management op kwartaalbasis een risicobeeldgesprek met elke risico-eigenaar waarin toekomstige ontwikkelingen, eventuele incidenten en de testresultaten op de controls worden besproken. Risk Management consolideert dit in een risicorapportage op kwartaalbasis voor de directie en APG. Aan de hand van de gesignaleerde bevindingen worden acties uitgezet en de implementatie daarvan bewaakt.

In Control Statement

Jaarlijks geeft Loyalis NV een 'In Control Statement' af. Hierin legt Loyalis NV, mede namens Loyalis Schade, verantwoording af over de werking van de beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het wegnemen of reduceren van de risico's gerelateerd aan de bedrijfsvoering. Hiertoe is per relevant risico een aantal controls gedefinieerd, waarvan gedurende het jaar de werking wordt getest. Dit wordt ook gemonitord door GIA. Over 2017 is gebleken dat de beheersmaatregelen effectief hebben gewerkt.

Asset Liability Management studie

Jaarlijks voert Loyalis Schade een Asset Liability Management studie (ALM-studie) uit. In deze studie worden de financiële risico's getoetst. In 2017 heeft Loyalis Schade voor de uitvoering van de ALM-studie de samenwerking opgezocht met een externe partner, Ortec Finance. Ortec Finance heeft het basismodel opgezet. Loyalis Schade heeft de omzet-, kosten-, en winstprognose aangeleverd en deze als parameters ingevoerd in het basismodel.

De horizon van de ALM-studie is tien jaar. In de ALM-studie wordt alleen gekeken naar mogelijke veranderingen in de economische omgeving (die is ontwikkeld door Ortec Finance) en kent geen schokken in het operationele resultaat.

De uitkomst van de ALM-studie is het basisscenario en dit is ter beoordeling en accordering voorgelegd aan de directie en het ARC.

Own Risk and Solvency Assessment

Op basis van het basisscenario vindt verder doorrekening plaats van de stress-scenario's als onderdeel van de zogenoemde Eigen Risico Beoordeling, ofwel Own Risk and Solvency Assessment (ORSA). De belangrijkste risico's waaraan Loyalis Schade blootstaat zijn systematisch in beeld gebracht. Deze risico's worden omgezet in stress-scenario's. Deze scenario's, evenals mogelijke managementacties in deze scenario's, worden doorgerekend op hun gevolgen voor onder meer resultaat en solvabiliteitspositie. In de ORSA 2017 zijn voor Loyalis Schade onder andere het arbeidsongeschiktheids-, het bedrijfsmodel-, het publiciteits-, het spread- en het bedrijfscontinuïteitsrisico geïdentificeerd als voor de toekomst relevante risico's. Op al deze risico's zijn stress-scenario's doorgerekend. Vervolgens zijn managementacties gedefinieerd waarvan de voortgang periodiek bewaakt wordt.

De ORSA stelt de directie van Loyalis Schade in staat om verantwoordelijkheid te nemen voor het creëren van rendement en kapitaal, en het beheersen van risico's in de context van de bedrijfsstrategie.

Procedure ORSA

Loyalis Schade voert jaarlijks een ORSA uit. De directie draagt de eindverantwoordelijkheid van het ORSA-proces. Als significante omstandigheden optreden waardoor het risicoprofiel (en/of de risicobereidheid) wijzigt, wordt een aanvullende ORSA, op hoofdlijnen, uitgevoerd.

Dit gebeurt in elk geval in de volgende (mogelijke) situaties:

- een strategiewijziging van APG Groep, waardoor substantiële doelgroepen aan de scope toegevoegd of uit de scope verwijderd worden
- het uitbreken van een felle concurrentieslag, waarbij het marktaandeel van Loyalis in korte tijd snel terugloopt
- een beurskrach
- een fusie met een andere verzekeraar
- een daling van de SCR-ratio onder de 125%

Werkgroep

In het tweede kwartaal van 2017 is de afdeling Risk Management een ORSA-werkgroep gestart waarin de diverse disciplines zijn vertegenwoordigd. Doelstelling van deze werkgroep is het voorbereiden en begeleiden van het ORSA-traject. Het team bestaat uit medewerkers van Risk Management, Marketing, Actuarieel, Investments, Operations en Finance & Control. Het team maakt onder meer gebruik van de resultaten uit de ALM-studie (startpunt ORSA-traject) en organiseert de ORSA-sessies met de directie gedurende het jaar.

Risicomanagement

De algehele coördinatie van het traject ligt bij Risk Management. Hieronder vallen de volgende werkzaamheden:

- voorzitterschap van de ORSA-werkgroepen
- contact onderhouden met Ortec
- voorbereiden van de ORSA-sessies met directie en management
- opstellen van inputdocumenten en opstellen van het eindrapport
- inbrengen van de kennis en methodieken op het vlak van risicomanagement
- uitvoeren van een kritische check op de berekeningen en grafieken

ORSA-sessies

De gehele directie en een deel van de direct reports nemen actief deel aan de ORSA-sessies. Zij ontvangen vooraf documentatie, inclusief de presentatie, zodat de aanwezigen zich goed kunnen voorbereiden. In de bijeenkomsten zelf wordt vastgesteld of de uitgangspunten gedragen worden. Vervolgens vindt er discussie plaats. Hier ligt het voortouw bij de directie.

Berekeningen

De berekening van de effecten van de verschillende scenario's en managementacties worden uitgevoerd door het interne team dat tevens de ALM-studie (basisscenario) heeft doorgerekend of door een externe gekwalificeerde partij. In 2017 was dit Ortec Finance.

Verslaglegging

In aanvulling op de verslagen van de ORSA-sessies stelt de werkgroep het eindrapport aan DNB op. Dit rapport wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de directie. Daarnaast bespreken de tweedelijns actuariële functie, het ARC en de RvC het rapport.

Audit

Group Internal Audit van APG Groep volgt het ORSA-traject gedurende het jaar en neemt kennis van het eindrapport voor DNB en geeft waar nodig hierover terugkoppeling.

Actuariaat

Manager Actuariaat geeft een verklaring over de brongegevens voor de verplichtingen zoals benut voor de ORSA-scenario's. Inhoudelijk is dit opgenomen in het variabele gedeelte van het ORSA-rapport.

B.4. Internecontrolesysteem

B.4.1. Internecontrolesysteem

De rollen en verantwoordelijkheden voor het risicomanagementproces van Loyalis Schade zijn op het Three Lines of Defense-model gebaseerd.

- De eerste lijn bestaat uit de uitvoeringslaag. Dit zijn de medewerkers, managers en directie (inclusief de afdelingen Investments en Actuariaat). Zij zijn verantwoordelijk voor het onderkennen van risico's en de beheersing en monitoring daarvan. Meer specifiek gebeurt dit onder de verantwoordelijkheid van een risico-eigenaar in de eerste lijn.
- De tweede lijn wordt gevormd door de afdeling Risk Management, de afdeling Compliance, Legal & Tax (CLT) en de Actuariële Functiehouders. Zij toetsen de beheersing van de risico's en rapporteren hierover. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor het verschaffen van kaders en richtlijnen en voor methoden en technieken voor effectief risicomanagement en beheersing.
- GIA vult de derde lijn in, en beoordeelt de opzet, het bestaan en de werking van het risicomanagement van Loyalis NV.

In 2017 hebben de organisatie en werkwijze gefunctioneerd volgens de relevante Solvency II-regels.

Risk Management Committee

Het Risk Management Committee monitort en evalueert op kwartaalbasis het totale risicoprofiel van Loyalis NV. In de vergaderingen staat het RMC stil bij de risicobeelden die de risico-eigenaren hebben opgesteld, waarbij de drie directeuren optreden als portefeuillehouders. De risicobeelden geven inzicht in de mate van beheersing van de kernrisico's en de omvang van het restrisico (onderverdeeld in gewenst, ongewenst en onacceptabel). Daarnaast wordt in het RMC een algemeen risicobeeld geschetst en besproken hoe risico's zich in de toekomst naar

verwachting zullen ontwikkelen. Naast bespreking van de kernrisico's staat het RMC stil bij een specifiek thema met daarbij aandacht voor de risico's en de beheersing daarvan.

Risico Allocatie Platform

Het Risico Allocatie Platform (RAP) is ingericht om de technische financiële risico's en de verdeling van het risicobudget over beleggingscategorieën en actuariële risico's te monitoren en waar nodig bij te sturen. Het RAP richt zich op de inzet van risicokapitaal vanuit balansmanagement. Het bestrijkt dus zowel activa als passiva, gebaseerd op het verwachte rendement per risico-eenheid.

Risicomanagement en directie

De risk managers participeren in de managementteamvergaderingen. Daarnaast nemen de risk managers deel aan de relevante stuurgroepen. De directie is eindverantwoordelijk voor het risicomanagement.

Raad van Commissarissen

Risicomanagement is een belangrijk aandachtsgebied voor het Audit & Risk Committee en voor de RvC. De rapportage over de kwaliteit van de interne beheersing is een van de kernonderwerpen in het ARC.

Balansadviescommissie

De directie laat zich adviseren door een Balansadviescommissie (BAC) met externe deskundigen. Deze commissie kijkt niet alleen naar beleggingen, maar hanteert het optimaal beheer van de balans als uitgangspunt. Hierbij wordt zowel de ontwikkeling van de verplichtingen als die van de beleggingen beoordeeld.

B.4.2. Implementatie van de compliancefunctie

Loyalis NV heeft een Compliance Officer die erop toeziet dat de bedrijfsvoering van de verzekeraars in lijn is met de geldende wet- en regelgeving. De taken en bevoegdheden die bij deze functie horen, zijn vastgelegd in het Compliance Charter van Loyalis NV.

Om het compliance risico op effectieve en aantoonbare wijze te beheersen wordt gebruikgemaakt van het Compliance Raamwerk. Dit raamwerk bevat materiële compliance risico's met de bijbehorende beheersmaatregelen.

Het beheersen en monitoren van de risico's gebeurt onder verantwoordelijkheid van een risico-eigenaar in de eerste lijn. De tweede lijn (Risk Management) voert voor de zwaarste risico's (de key risico's) gedurende het jaar testen uit om opzet, bestaan en werking van de betreffende beheersmaatregelen vast te stellen. Daarnaast voert de Compliance Officer op kwartaalbasis een risicobeeldgesprek met elke risico-eigenaar waarin toekomstige ontwikkelingen, eventuele incidenten en de testresultaten op de controls worden besproken. Dit wordt geconsolideerd in een compliancerapportage voor directie en de APG Groep. Aan de hand van de gesignaleerde bevindingen worden acties uitgezet en hun implementatie bewaakt.

Daarnaast voert Loyalis NV, onder leiding van de Compliance Officer, op jaarbasis een Systematische Integriteit Risico Analyse (SIRA) uit. Dit betreft een risicoanalyse op integriteitsrisico's in het kader van een beheerste en integere uitoefening van het bedrijf, een verplichting in de Wet Financieel Toezicht. Daarnaast heeft Loyalis NV een Compliance Awareness Programma waarin activiteiten ter bevordering van het integriteitsbewustzijn zijn opgenomen.

B.5. Interne auditfunctie

B.5.1. Implementatie van de interne auditfunctie

De interne auditfunctie wordt ingevuld door Group Internal Audit (GIA) van APG. De interne auditfunctie heeft als scope de interne risicobeheersings- en controlesystemen. GIA geeft hieraan op de volgende wijze invulling:

- GIA ondersteunt op een onpartijdige, onafhankelijke en objectieve wijze de directie en de RvC bij de beheersing en besturing van de organisatie, inclusief de interne en externe verantwoording daarover.
- De toegevoegde waarde van GIA is in aanvulling op Solvency II en ICS zekerheid te verstrekken dan wel te adviseren over de effectiviteit en betrouwbaarheid van de bedrijfsprocessen, de risicobeheersing en het compliant zijn met de interne en externe regelgeving om zo een bijdrage te leveren aan de realisatie van de strategische doelstellingen van Loyalis Schade.
- GIA fungeert als derde verdedigingslinie in het three lines of defense-model en vervult hiermee de volgens Solvency II vereiste sleutelfunctie internal audit.

De werkzaamheden van GIA bestrijken alle activiteiten en alle onderdelen van Loyalis Schade. De directie heeft de taakopdracht van GIA is vastgesteld. Deze opdracht is primair gericht op het leveren van audit-activiteiten. GIA voert zowel operational, financial, compliance als IT-audits uit. Daarnaast voert zij aan assurance verwante opdrachten (overeengekomen specifieke werkzaamheden) uit en vervult zij een uitdagende rol in programma's en projecten.

Uit de genoemde audit-activiteiten volgt een natuurlijke adviesfunctie gericht op de continue ontwikkeling en verbetering van de risicobeheersing. Bovendien heeft behalve de opdrachtgever ook GIA, naast de auditees, een eigen verantwoordelijkheid voor de opvolging van bevindingen die voortkomen uit de audits.

B.5.2. Onafhankelijkheid van de interne auditfunctie

De onafhankelijkheid van GIA is primair gewaarborgd, doordat GIA geen onderdeel uitmaakt van Loyalis NV, maar van APG Groep. Hierbij is de onafhankelijkheid van GIA-medewerkers een belangrijke voorwaarde. Ter waarborging hiervan dient een aantal fundamentele maatregelen. Een belangrijke maatregel is dat GIA altijd direct, zonder beperkingen, toegang heeft tot de voorzitter van het ARC. Daarnaast is GIA aanwezig bij de vergaderingen van het ARC en keurt de RvC het auditjaarplan (vastgesteld door de directie) goed op advies van het ARC.

B.6. Actuariële functie

De actuariële functie is belegd bij Willis Towers Watson. Deze organisatie werkt nauw samen met het interne actuaariaat van Loyalis NV. Rechten en bevoegdheden zijn in het Charter Actuaariaat vastgelegd. De actuariële functie vormt zich onder andere een onafhankelijk oordeel over de toereikendheid en kwaliteit (juistheid en volledigheid) van de basisgegevens die worden gebruikt voor de actuariële berekeningen. Daarnaast richt deze functie zich op het garanderen van passende methoden, modellen, de vergelijking van best estimates met ervaringscijfers en het informeren van de directie, het management en de toezichthouder. De actuariële functie brengt jaarlijks een actuariële rapport uit waarin zij verslag doet over haar werkzaamheden.

B.7. Uitbesteding

Loyalis Schade streeft naar een integere en beheerste uitvoering van de bedrijfsactiviteiten. Uitbesteding van werkzaamheden mag hieraan geen afbreuk doen.

Loyalis Schade gaat in haar uitbestedingsbeleid in op de voorwaarden waaronder Loyalis Schade tot uitbesteding van werkzaamheden overgaat. Hoewel goede en gegronde redenen aan de uitbesteding van werkzaamheden ten grondslag kunnen liggen, gaan met het uitbesteden van werkzaamheden risico's gepaard. Zowel het vaststellen dat gegronde redenen aanwezig zijn om tot uitbesteding van werkzaamheden over te gaan, als het matigen van risico's maakt onderdeel uit van dit uitbestedingsbeleid.

Ter beheersing van de uitbestedingsrelatie kent Loyalis Schade een beleidsmatige cyclus. Deze bestaat uit het selectieproces, de governance, contractering, monitoring en rapportage. Hiervoor zijn kwalitatieve eisen aan het selectieproces gesteld. Ook zijn de belangrijkste governance-aspecten vastgelegd en is opgenomen waaraan monitoring van de uitbesteding moet voldoen. Loyalis Schade toetst meerdere keren per jaar de uitkomsten aan de evaluatie en stuurt waar nodig bij.

Uitbestede activiteiten

Onderstaand overzicht geeft inzicht in welke activiteiten Loyalis Schade heeft uitbesteed aan welke dienstverlener.

Uitbestedingspartijen Loyalis Schade

<u>Dienstverlener</u>	<u>Activiteit</u>	<u>Intern/Extern</u>	<u>Rechtsgebied</u>	<u>Verantwoordelijk management</u>
APG Asset Management N.V.	Uitvoering beleggingsbeleid	Intern	Nederland	CFRO
APG Rechtenbeheer N.V.	Uitvoering in- en excasso	Intern	Nederland	COO
APG ICT N.V.	ICT dienstverlening	Intern	Nederland	COO
InAdmin N.V.	Administratie	Intern	Nederland	COO
ArboNed B.V.	Schadelastbeheersing	Extern	Nederland	COO
Robidus Adviesgroep B.V.	Schadelastbeheersing	Extern	Nederland	COO

De rol van de actuariële functiehouders is belegd bij Towers Watson Netherlands B.V. Daarnaast zijn de Interne Audit activiteiten apart gepositioneerd bij APG Groep.

B.8. Overige informatie

Overige materiële informatie over het governancestelsel is niet van toepassing.

C. Risicoprofiel

Loyalis Schade geeft hoge prioriteit aan risicobeheersing. Gedegen risicomanagement stelt Loyalis Schade in staat bedrijfsdoelstellingen te behalen en te kunnen blijven voldoen aan verplichtingen jegens polishouders. Hiertoe heeft Loyalis Schade het risicomanagement dusdanig ingericht dat het risico's kan identificeren, waarderen en beheersen. Dit stelt Loyalis Schade in staat de risico's op een continue basis te monitoren en waar nodig acties te ondernemen wanneer risicoblootstellingen veranderen.

Loyalis Schade laat het risicokader dat voor de bedrijfsvoering wordt gehanteerd, zoveel mogelijk aansluiten op de regelgeving zoals die onder Solvency II van toepassing is. Binnen dit risicokader onderkent Loyalis Schade financiële en niet-financiële risico's. Financiële risico's worden gedefinieerd als risico's die inherent zijn aan de beleggings- en verzekeringsportefeuille van Loyalis Schade. Niet-financiële risico's worden onderverdeeld in operationele, strategische, compliance en overige relevante risico's.

De belangrijkste graadmeter aan de hand waarvan Loyalis Schade haar financiële risico's en het operationele risico monitort, is de SCR: de solvabiliteitskapitaalvereiste onder Solvency II. De SCR is opgebouwd uit kapitaalvereisten voor verschillende risicocategorieën. Het feit dat het aanwezige vermogen van Loyalis Schade hoger is dan deze kapitaalvereisten zorgt ervoor dat Loyalis Schade onverwachte verliezen, die veroorzaakt kunnen worden door de verschillende risico's, kan opvangen. Deze risico's worden, conform de Gedelegeerde Verordening, gekwantificeerd op basis van het verlies dat zich eens in de tweehonderd jaar zou kunnen voordoen (de zogenoemde 99,5% zekerheid die wordt vertaald in de Value at Risk). Via correlatiematrices wordt dit getotaliseerd tot het bedrag dat in een dergelijke worst case-situatie verloren zou kunnen gaan. Loyalis Schade hanteert voor de berekening van de kapitaalvereisten het standaardmodel onder Solvency II.

Voor de meting, rapportage en mogelijke bijsturing van de solvabiliteit heeft Loyalis Schade het monitoren van de solvabiliteit geïntegreerd in haar bedrijfsvoering. Afhankelijk van het niveau van de (verwachte) solvabiliteit worden maatregelen getroffen, zoals deze zijn gedefinieerd in het kapitaalbeleid. Dit om ervoor te zorgen dat de solvabiliteitsratio terugkeert naar minimaal het niveau van de streefsolvabiliteit. De wijze van beoordeling van risico's is gedurende de rapportageperiode niet materieel veranderd.

Het risicoprofiel van Loyalis Schade wordt bepaald door de kapitaalvereisten per risicocategorie, uiterekend met het standaardmodel onder Solvency II. Op basis van deze kapitaalvereisten is het risicoprofiel van Loyalis Schade opgebouwd uit de volgende elementen, in volgorde van grootte voor Loyalis Schade:

- verzekeringstechnisch risico (C.1)
- marktrisico (C.2)
- tegenpartijrisico (C.3)
- liquiditeitsrisico (C.4)
- operationeel risico (C.5)
- andere materiële (strategische) risico's (C.6)

De onderstaande tabel geeft de opbouw van de SCR van Loyalis Schade weer:

	31-12-2017	31-12-2016
Verzekeringstechnische risico's	178.682	177.084
Marktrisico's	59.107	48.175
Tegenpartijrisico	8.360	8.607
Diversificatie	-42.977	-37.734
Basis Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	203.172	196.142
Operationeel risico	7.112	8.074
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-10.475	-13.648
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-14.321	-18.000
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	185.488	172.568

Zoals blijkt uit bovenstaande tabel zijn het verzekeringstechnisch risico en de marktrisico materiële risico's voor Loyalis Schade. Opvallend is de stijging van het marktrisico ten opzichte van 2016. Dit wordt met name veroorzaakt door het toegenomen verschil in waardering van de verplichtingen onder IFRS (die de basis vormt voor het duration matchingbeleid t.a.v. de assets) en onder Solvency II.

Het verliescompensatievermogen van technische voorzieningen heeft betrekking op de voorwaardelijke indexatie. Loyalis Schade zal, conform haar beleid, deze indexatie opschorten of beperken als de volgende schokken zich voordoen en het bedrag van € 10 miljoen overstijgen. Het betreft: renterisico, totaal aandelenrisico, vastgoedrisico, spreadrisico, langelevenrisico, tegenpartijkredietrisico, kortlevenrisico, valutarisico, catastroferisico, kostenrisico, arbeidsongeschiktheidsrisico, revisierisico en premie/reserverisico. Als de gehele SII-schok zich voordoet zal helemaal niet geïndexeerd worden.

In de paragrafen C.1 tot en met C.5 worden de risico's per categorie verder toegelicht. Paragraaf C.6 gaat in op andere materiële risico's naast de Solvency II-risicocategorieën.

C.1. Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico betreft het risico dat toekomstige uitkeringen en kosten niet kunnen worden gedekt door premie- en beleggingsopbrengsten en gevormde voorzieningen.

Het verzekeringstechnisch risico is het grootste risico voor Loyalis Schade en wordt als materieel risico onderkend.

De kapitaalvereiste voor het verzekeringstechnisch risico van Loyalis Schade bedraagt ultimo 2017 € 179 miljoen vóór diversificatie en correcties voor verliescompensatievermogen van technische voorzieningen.

De materiële verzekeringstechnische risico's waar Loyalis Schade aan blootgesteld is, zijn:

- arbeidsongeschiktheidsrisico
- werkloosheidsrisico

Beide manifesteren zich bij de portefeuille van aanvullende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Voor het werkloosheidsrisico bestaat in het Solvency II-standaardmodel geen aparte schok. Dit risico wordt geacht deel uit te maken van het premie- en reserverisico. Daarnaast is Loyalis Schade in mindere mate blootgesteld aan herzienings-, kosten en vervalrisico. Het langlevensrisico is heel beperkt.

Verzekeringstechnische kapitaalvereiste (Solvency II)	31-12-2017			31-12-2016		
	Inkomens- bescher- ming	Krediet- en borg- tocht	Totaal	Inkomens- bescher- ming	Krediet- en borg- tocht	Totaal
Arbeidsongeschiktheidsrisico	104.328	n.v.t	104.328	92.002	n.v.t.	92.002
Premie- en reserverisico	88.015	362	88.377	96.778	401	97.179
Herzieningsrisico	23.098	n.v.t	23.098	20.294	n.v.t.	20.294
Afkooprisico	19.397	0	19.397	13.706	0	13.706
Kostenrisico	8.535	n.v.t	8.535	12.613	n.v.t.	12.613
Catastroferisico	5.576	1.252	6.828	6.303	1.339	7.642
Langlevensrisico	6.049	n.v.t.	6.049	5.059	n.v.t.	5.059
Diversificatie			-77.930			-71.411
Totaal			178.682			177.084

Omdat bovenstaande risico's zich redelijkerwijze niet gelijktijdig in de volle omvang zullen manifesteren, is er sprake van een diversificatie waardoor de kapitaalvereiste voor verzekeringstechnische risico's lager is dan de som van de afzonderlijke bedragen.

In 2017 is het kapitaalvereiste met bijna 2 miljoen gestegen ten opzichte van 2016.

Bij alle lopende en latente arbeidsongeschiktheidsuitkeringen loopt Loyalis Schade het risico dat er meer of langer uitgekeerd moet worden dan verwacht, doordat er enerzijds meer verzekerden in aanmerking komen voor een uitkering en anderzijds minder uitkeringsgerechtigden revalideren (arbeidsongeschiktheidsrisico).

Dit hangt sterk samen met het beleid van werkgevers t.a.v. het ontslaan van arbeidsongeschikten, aangezien er pas recht op een uitkering van Loyalis Schade ontstaat bij ontslag vanwege arbeidsongeschiktheid.

In 2017 is dit risico gestegen (met € 12 miljoen), met name door toename van het aantal (verwachte toekomstige) claims op arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

Voor de latente uitkeringen aan gedeeltelijk arbeids(on)geschikten loopt Loyalis Schade daarnaast nog het risico dat uitkeringen hoger uitvallen dan verwacht. De hoogte van een uitkering is namelijk afhankelijk van de mate waarin de uitkeringsgerechtigde de resterende verdien capaciteit invult: hoe minder hij of zij werkt, hoe hoger de aanvulling vanuit Loyalis Schade is (werkloosheidsrisico). Dit risico is onderdeel van het premie- en reserverisico. Dat laatste is in 2017 gedaald met € 9 miljoen.

Loyalis wordt meer blootgesteld aan afkooprisico ten opzichte van vorig jaar doordat voor de collectieve AOV-contracten uitgegaan wordt van een contractduur van maximaal drie jaar, terwijl er vorig jaar uitgegaan werd van een resterende duur van één jaar. Het afkooprisico is met 6 miljoen gestegen.

In 2017 is het herzieningsrisico met € 3 miljoen toegenomen.

C.1.1. Risicobeperkende maatregelen

Ten aanzien van risicolimitering heeft Loyalis Schade beleid geformuleerd op het gebied van herverzekering, medische waarborgen en schadelastbeheersing.

Herverzekeringsbeleid

Waar nodig beperkt Loyalis Schade zijn blootstelling aan verzekeringstechnische risico's door het herverzekeren van delen van het risico. Momenteel is dit van toepassing voor de arbeidsongeschiktheidsportefeuille en het catastroferisico. Het herverzekeren van het arbeidsongeschiktheidsrisico is in 2017 uitgebreid voor de WGA-ERD portefeuille, waarbij de risico's gespreid zijn over drie herverzekeraars. Dit heeft weliswaar een verlagend effect op het vereiste kapitaal voor het arbeidsongeschiktheidsrisico, maar niet zodanig dat het de stijging van dit risico bij de AOV-portefeuille compenseert.

Op basis van de impact van herverzekering op financieel risico en het solvabiliteitsbeslag wordt er periodiek beoordeeld of er een noodzaak is om herverzekering uit te breiden of te beëindigen.

Medisch waarborgenbeleid

Als verzekeraar kan Loyalis Schade niet alle risico's die zich aandienen accepteren. Om dit te beheersen is voor arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor nieuwe verzekerden een medisch waarborgenbeleid ingericht. Dit is belegd bij een aparte afdeling. Loyalis Schade ziet het arbeidsongeschiktheidsrisico voor wat betreft individuele en semi-collectieve producten als een materieel risico, waarbij bij acceptatie altijd medische waarborgen gevraagd moeten worden.

Schadelastbeheersing

Voor het AOV-product verstrekt Loyalis een budget aan werkgevers voor schadelastbeheersing (reïntegratiesubsidie). Werkgevers kunnen de kosten van preventie van arbeidsongeschiktheid en kosten van reïntegratie (curatief) tot een bepaalde hoogte declareren bij Loyalis. Dit project is succesvol aangezien de kosten ervan terugverdiend worden doordat er minder AOV-schadeclaims ingediend worden.

C.1.2. Risicogevoeligheid

Zoals eerder vermeld, vormen het arbeidsongeschiktheidsrisico en het werkloosheidsrisico (dat onderdeel uitmaakt van het premie- en reserverisico) de twee grootste risico's voor Loyalis Schade. De gevoeligheid voor deze risico's komt tot uitdrukking in de berekende kapitaalsbeslagen zoals opgenomen in de tabel in paragraaf C.1. Deze zijn berekend conform het standaardmodel van Solvency II, waarbij voor het arbeidsongeschiktheidsrisico wordt uitgerekend met hoeveel de voorziening zou moeten toenemen om alle uitkeringen te kunnen voldoen als er jaarlijks 20% minder uitkeringsgerechtigden zouden revalideren dan verwacht, en er gelijktijdig structureel 25% meer claims zouden worden toegekend dan verwacht. Het arbeidsongeschiktheidsrisico is vastgesteld op € 104 miljoen. Als het volledige verliesabsorberend vermogen zou worden aangewend in het geval dat dit risico zich daadwerkelijk voordoet, kan dit worden beperkt tot € 94 miljoen. Als dit scenario zich in werkelijkheid zou voordoen, dan zou de solvabiliteitsratio dalen naar (indicatief) 102%.

De gevoeligheid voor het werkloosheidsrisico is een belangrijk onderdeel van het premie- en reserverisico. Het wordt binnen het standaardmodel echter niet apart gekwantificeerd. Het gehele premie- en reserverisico is het bedrag waarmee de voorziening opgehoogd zou moeten worden om alle mogelijke risico's - leidend tot hogere of meer uitkeringen dan verwacht - binnen dit deel van de portefeuille te kunnen opvangen. Het risico dat er minder van de resterende verdien capaciteit wordt ingevuld dan verwacht, is één van die mogelijk risico's.

Het bedrag waarmee de voorziening opgehoogd moet worden, is ongeveer 40% van de best estimate en bedraagt € 87 miljoen. Als het volledige verliesabsorberend vermogen zou worden aangewend in het geval dat dit risico zich daadwerkelijk voordoet, kan dit worden beperkt tot € 77 miljoen. Als dit scenario zich in werkelijkheid zou voordoen, dan zou de solvabiliteitsratio dalen naar (indicatief) 113%.

C.2. Marktrisico

Marktrisico is het risico op potentiële verliezen door veranderingen in variabelen op financiële markten, zoals rentes, aandelen- en wisselkoersen, kredietopslagen en vastgoedwaarderingen.

'Prudent person-beginsel'

De directie van Loyalis Schade is verantwoordelijk voor het vaststellen van de voorwaarden en doelstellingen van het beleggingsbeleid waarbinnen de vermogensbeheerders van Loyalis Schade mogen opereren. Loyalis Schade stelt deze voorwaarden en doelstellingen op conform het 'prudent person-beginsel'. Hierbij wordt rekening gehouden met het risicoprofiel van Loyalis Schade, de risicotolerantie en de bedrijfsstrategie, zoals beschreven in dit hoofdstuk.

Hiervoor voert Loyalis Schade periodiek een beleggingsstudie uit om te bepalen welke beleggingen het beste passen bij de verplichtingen, rendementsdoelstelling en risicotolerantie. De bij deze doelstelling behorende beleggingscategorieën en -looptijden worden in een passend beleggingsbeleid omgezet. Loyalis Schade monitort, bespreekt en evalueert periodiek de uitvoering van het beleggingsbeleid en de naleving van de risicokaders en richtlijnen. Voordat nieuwe activa of instrumenten worden toegevoegd aan de beleggingsportefeuille, volgt eerst een toetsing om te zien of Loyalis Schade de risico's hiervan goed kan identificeren, waarderen en beheersen. Daarnaast voorziet het beleggingsbeleid dat het rendement, de kwaliteit en de liquiditeit van de beleggingsportefeuille in zijn totaliteit zijn geborgd. Als gevolg van deze prudente beleggingswijze vallen de beleggingen van Loyalis Schade binnen strikte volatiliteitskaders. Dit gebeurt onder meer door diversificatie binnen en tussen beleggingscategorieën. Bovendien wordt extra rendement enkel nagestreefd binnen de gestelde risicokaders.

Voor beleggingen die gekoppeld zijn aan verzekeringsvoorzieningen wordt bewaakt dat deze op portefeuilleniveau passen bij de aard en looptijd van deze verplichtingen. Voor voorzieningen die hun waardeontwikkeling ontleen aan bepaalde activa of indices worden de beleggingen ook zodanig aangehouden. In de richtlijnen van de vermogensbeheerders is opgenomen dat derivaten alleen aangehouden mogen worden voor vermindering van risico's of doeltreffend portefeuillebeheer. Daarnaast voorzien de richtlijnen in concentratielimieten per uitgevende partij.

Kapitaalvereiste

De kapitaalvereiste voor het marktrisico van Loyalis Schade bedraagt ultimo 2017 € 59 miljoen. Het marktrisico als geheel kan worden opgedeeld in verschillende subrisico's.

De onderverdeling van het vereiste kapitaal voor marktrisico's naar de diverse subrisico's staat in onderstaande tabel:

SCR marktrisico	31-12-2017	31-12-2016
Kredietopslag	33.638	29.275
Rente	22.231	9.152
Vastgoed	17.373	15.052
Aandelen	11.166	9.264
Valuta	62	348
Concentratie	0	0
Diversificatie	-25.363	-14.916
Totaal	59.107	48.175

Het marktrisico is in 2017 met € 11 miljoen toegenomen. Dit komt met name door de toename van de kapitaalvereiste voor rente. De stijging van de kapitaalvereiste voor rente is ook de voornaamste reden voor de toegenomen diversificatie.

De belangrijkste risico's waar Loyalis Schade aan blootgesteld is, zijn:

- kredietopslag
- rente
- vastgoed
- aandelen

Kredietopslag

De vastrentendewaardenportefeuille van Loyalis Schade had eind 2017 een omvang van € 831 miljoen.

Vastrentendewaarden	31-12-2017	31-12-2016
Staatsobligaties	290.004	305.392
Bedrijfsobligaties	330.470	301.502
Gesecuritiseerd papier	210.237	239.878
Totaal	830.712	846.772

Het belang in vastrentende waarden is afgenomen met € 16 miljoen. In 2017 is per saldo € 25 miljoen aan beleggingen verkocht terwijl de marktwaarde met € 9 miljoen toenam.

Het vereiste kapitaal voor het kredietopslagrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van voorgeschreven hogere opslagen voor kredietrisico. De kapitaalvereiste is afhankelijk van de marktwaarde, duration en kredietkwaliteit (rating) van een obligatie.

SCR kredietopslag	31-12-2017	31-12-2016
Obligaties en leningen	23.784	18.059
Kredietderivaten	0	0
Gesecuritiseerd papier	9.854	11.216
Totaal	33.638	29.275

Het vereiste kapitaal voor kredietopslagen is in 2017 met € 4 miljoen toegenomen. De stijging van de kapitaalvereiste voor kredietopslagen komt met name door verschuivingen binnen de vastrentendewaardenportefeuille. Loyalis Schade heeft staatsleningen die vrijgesteld zijn van de kapitaalvereiste voor kredietopslag, vervuld voor staatgerelateerde obligaties waarvoor, door het ontbreken van een expliciete overheidsgarantie, wel een kapitaalvereiste geldt. Hiermee heeft Loyalis Schade winst genomen op de staatsleningen en het verwachte rendement verhoogd.

Renterisico

Loyalis Schade heeft een renterisico aan zowel de actief- als passiefzijde van de balans. Aan de actiefzijde heeft Loyalis Schade vastrentende beleggingen die veranderen met de rentestand. Aan de passiefzijde worden de verplichtingen verdisconteerd met voorgeschreven SII-rentecurve.

Het vereiste kapitaal voor het renterisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij voorgeschreven veranderingen in de rentecurve. Hierbij worden zowel de activa als de passiva meegenomen. Het grootste verlies na toepassing van een opwaartse schok of een neerwaartse schok van de rentecurve bepaalt het renterisico.

Impact verandering rentecurve	Netto	Activa	Passiva
Neerwaartse schok	93	13.798	13.705
Opwaartse schok	-22.231	-49.984	-27.753

Loyalis Schade heeft meer rentegevoelige beleggingen (inclusief renteswaps) dan voorzieningen waardoor Loyalis Schade gevoelig is voor opwaartse renteschokken. Een verdere toelichting vindt u in paragraaf C.2.2.

SCR rente	31-12-2017	31-12-2016
Opwaartse renteschok	22.231	9.152

De kapitaalvereiste voor renterisico is gedurende 2017 met € 13 miljoen toegenomen doordat de rentegevoeligheid van de voorzieningen harder is gedaald dan de rentegevoeligheid van de beleggingen, waardoor het overschot aan rentegevoelige beleggingen is toegenomen.

Vastgoedrisico

Loyalis Schade belegt via beleggingsfondsen in vastgoed. Bij beleggingsfondsen wordt zo veel als mogelijk het doorkijk-principe toegepast. Dit houdt in dat bij het bepalen van de kapitaalvereiste gekeken wordt naar de individuele beleggingstitels binnen een fonds. De waarde van deze beleggingsfondsen bedroeg € 61 miljoen eind 2017 (2016: € 51 miljoen). Door het doorkijk-principe toe te passen en rekening te houden met eventueel aanwezig vreemd vermogen kan Loyalis Schade het belang in het onderliggende vastgoed van de beleggingsfondsen bepalen. Het belang in het onderliggende vastgoed is gedurende 2017 met € 9 miljoen toegenomen tot € 69 miljoen.

Het vereiste kapitaal voor het vastgoedrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij een daling van de vastgoedprijzen met 25%.

SCR vastgoed	31-12-2017	31-12-2016
Vastgoed	17.373	15.052

Het vereiste kapitaal voor vastgoed is met € 2,0 miljoen gestegen. Deze stijging komt doordat het belang in het onderliggende vastgoed door positieve herwaarderingen is toegenomen.

Aandelenrisico

Loyalis Schade belegt voor eigen rekening en risico niet in beursgenoteerde aandelen, omdat dit niet past binnen het risicobudget. Loyalis Schade belegt wel in een infrastructuur beleggingsfonds (€ 35 miljoen) welke Solvency II onder het aandelenrisico schaaft.

Het vereiste kapitaal voor het aandelenrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van dalingen van aandelenprijzen. Hierbij worden zowel de activa als de passiva meegenomen. Beursgenoteerde aandelen die op gereguleerde markten verhandeld worden in EER of OECD-landen worden als type1 aangemerkt. Type 1-aandelen worden standaard met 39% geschokt. Aandelen die in niet-EER of niet-OECD-landen verhandeld worden, private equity, alternatieve beleggingen of beleggingsfondsen zonder doorkijk-principe worden als type 2 aangemerkt. Type 2-aandelen worden standaard met 49% geschokt. De standaardschokken worden aangepast met de zogenoemde 'symmetrische aanpassing' die varieert tussen de -10% en +10%, afhankelijk van de hoogte van de huidige beurskoersen in vergelijking met het verleden. Staan de beurskoersen hoog (c.q. laag) in vergelijking met het verleden dan is de aanpassing maximaal +10% (c.q. -10%). Eind 2017 bedroeg de symmetrische aanpassing +1,90% (2016: -1,44%).

Infrastructuurbeleggingen worden ook tot type 2-aandelenrisico gerekend, maar hiervoor geldt een andere standaardschok, namelijk 30% en wordt 77% van de symmetrische aanpassing toegepast.

SCR aandelen	31-12-2017	31-12-2016
Type 1	0	0
Type 2	11.166	9.264
Diversificatie	0	0
Totaal	11.166	9.264

Het vereiste kapitaal voor type 2-aandelen is met € 2 miljoen toegenomen, met name door de positieve herwaarderingen van het infrastructuurfonds en in mindere mate door de stijging van de symmetrische aanpassing.

C.2.1. Risicoconcentratie

Loyalis Schade heeft geen materiele risicoconcentraties. Vanwege de aard van de verplichtingen en het strikte risicobudget belegt Loyalis Schade circa 79% van de beleggingen voor eigen rekening en risico in vastrentende waarden. Om risicoconcentraties binnen de vastrentende waarden te voorkomen heeft de beheerder limieten per uitgegeven lening en uitgevende partij meegekregen. Deze limieten zijn afgestemd op de Solvency II-richtlijnen voor het concentratierisico. Ook binnen de overige beleggingsfondsen zijn richtlijnen ter voorkoming van risicoconcentraties opgenomen.

C.2.2. Risicobeperkende maatregelen

Loyalis Schade past risicobeperkende technieken toe op het gebied van:

- renterisico
- valutarisico
- kredietopslagrisico
- interestresultaat

Renterisico

Renterisico ontstaat door een verschil in de rentegevoeligheid van de beleggingen en de verplichtingen. Doordat de mogelijke opbrengst niet in verhouding staat tot het gelopen risico wordt renterisico door Loyalis Schade als ongewenst bestempeld. Het rentebeleid gaat dan ook uit van een immunisatie (op IFRS-grondslagen) van het renterisico door renteswaps. Bij immunisatie worden de renteswaps zodanig aangekocht dat de rentegevoeligheid van de vastrentendewaardenportefeuille plus de renteswaps nagenoeg gelijk is aan de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

De kaders (op IFRS-grondslagen) voor het rentebeleid staan een maximale afwijking toe van de rentegevoeligheid van de assets ten opzichte van de verplichtingen van 10%-punt. De maatstaf die hierbij wordt gehanteerd is de verandering van de marktwaarde bij een renteverandering van 0,01%-punt (PV01).

De rentegevoeligheid van de verplichtingen op Solvency II-grondslagen wijkt af van de rentegevoeligheid van de IFRS-verplichtingen. Over het algemeen hebben de SII-verplichtingen een kortere looptijd en daardoor een lagere rentegevoeligheid. Omdat de rentegevoeligheid van de assets onder IFRS en SII gelijk is, heeft de SII-balans een overschot aan rentegevoeligheid. Hierdoor is de SII-balans gevoelig voor rentestijgingen.

Valutarisico

Loyalis Schade dekt het GBP-belang (€ 23 miljoen) in het infrastructuurfonds af met valutatermijncontracten. Op dit belang in het Britse pond na zijn alle andere beleggingen in euro's genoteerd. Maandelijks worden de vreemde valutaposities berekend en waar nodig bijgestuurd.

Kredietopslag

Het kredietopslagrisico vloeit voort uit de gevoeligheid van de waarde van beleggingen voor het niveau en de volatiliteit van kredietopslagen boven de risicovrije rentetermijnstructuur. De belangrijkste risicobeperkende maatregel ter beheersing van het kredietopslagrisico is dat de vermogensbeheerder een maximaal risicobudget (gemeten met ex-ante tracking error) ten opzichte van het mandje swaps (risicovrije rentetermijnstructuur) heeft meegekregen. Het mandje aan swaps is zo gekozen dat dit past bij de looptijd en rentegevoeligheid van de verzekeringsverplichtingen. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over welke instrumenten de beheerder mag inzetten en zijn er limieten op valuta (geen non-euro exposure) en het maximale belang in een lening of tegenpartij vastgesteld. Afgezien van deze richtlijnen is de beheerder geheel vrij om de portefeuille naar eigen inzicht in te vullen.

Het belangrijkste voordeel van deze opzet in vergelijking met de traditionele strategische mix met standaard marktbenchmarks is dat de beheerder nu dezelfde doelstelling heeft als Loyalis Schade. Met een traditionele strategische mix met marktbenchmarks kan het voorkomen dat de beheerder de mix verslaat terwijl Loyalis Schade een verlies lijdt doordat de strategische mix een lager rendement haalt dan de verzekeringsverplichtingen. De beheerder moet dus bij elke beleggingsbeslissing afwegen wat de invloed is op het rendementsrisicoprofiel ten opzichte van het mandje van swaps en kan niet terugvallen op de samenstelling van de marktbenchmark.

De beheerder meet de tracking error op dagbasis en stuurt waar nodig na afstemming met Loyalis Schade bij. Loyalis Schade ontvangt maandelijks een rapportage waarin de handhaving van de tracking error-limiet en de overige limieten getoond worden. De handhaving van de mandaatrichtlijnen en de beheersing van het kredietopslagrisico maken beide deel uit van het interne controleraamwerk. Ook bespreekt Loyalis Schade maandelijks de ontwikkelingen op de financiële markten en de impact hiervan op de portefeuille met de beheerder.

Interestresultaat

De ontwikkeling van het totale interestresultaat van Loyalis Schade (op IFRS-grondslagen) wordt ook beheerst met een risicobudget in de vorm van een ex-ante tracking error. Het interestresultaat bestaat uit de beleggingsopbrengsten verminderd met de benodigde interest van de verzekeringsverplichtingen. De benodigde interest van de verzekeringsverplichtingen kan gezien worden als het rendement dat gehaald moet worden om de afspraken met de polishouder te kunnen waarborgen. De beleggingsportefeuille van Loyalis Schade is zo geconstrueerd dat de beleggingen op zijn minst een resultaat behalen dat gelijk is aan de benodigde interest. Daarbij is de toegestane afwijking ten opzichte van de benodigde interest gelimiteerd door het risicobudget (ex-ante tracking error). Het risicobudget voor het interestresultaat beheerst dus alle afwijkingen ten opzichte van de benodigde interest die kunnen optreden door de beleggingen. Dus niet alleen risico's met betrekking tot aandelen, kredietopslag en vastgoed worden hiermee beheerst, maar ook niet-afgedekt rente -en valutarisico.

De beheersing van het interestresultaatrisico maakt onderdeel uit van het interne controleraamwerk. Het interestresultaatrisico wordt op maandbasis gemeten, bewaakt en waar nodig bijgestuurd.

C.2.3. Risicogevoeligheid

De gevoeligheden van de Solvency II-ratio voor de belangrijkste marktrisico's van Loyalis Schade zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Gevoeligheid SII-ratio (in %-punt)	31-12-2017	31-12-2016
Kredietopslag	-6	-3
Rente	-9	-4
Vastgoed	-2	-2
Aandelen	-2	-3

De gevoeligheden zijn bepaald door de impact van het optreden van een marktschok op de Solvency II-ratio te berekenen.

Kredietopslag

De gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van kredietopslagen is bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de kredietopslagen voor bedrijfsobligaties en gestructureerde producten 1%-punt toenemen. Daarnaast wordt verondersteld dat de volatiliteitsaanpassing (VA), dit is een opslag op de risicovrije swapcurve die onderdeel uitmaakt van de voorgeschreven SII-rentetermijnstructuur, hierdoor met 0,28%-punt toeneemt. De VA-opslag hangt af van de hoogte van de huidige kredietopslagen, stijgen (c.q. dalen) deze dan stijgt (c.q. daalt) de VA ook. Met de VA worden de SII-voorzieningen ook gevoelig voor kredietopslagen, net als de beleggingen. De SII-ratio van Loyalis Schade zou in een dergelijk scenario 6%-punt dalen (2016: -3%-punt). De toename van de gevoeligheid is deels te verklaren doordat de gevoeligheid voor kredietopslagen (spread duration) van de

bedrijfsobligaties is toegenomen en deels doordat de demping van de VA in 2017 minder hoog uitviel doordat de rentegevoeligheid (duration) van de verplichtingen is afgenomen.

Rente

Het afdekkingsbeleid van Loyalis is gericht op het immuniseren van de rentegevoeligheid van de IFRS- balans en is er dus niet op gericht om de rentegevoeligheid van de SII-ratio te beperken. Doordat de SII-verplichtingen in vergelijking met de IFRS-verplichtingen een kortere duration hebben, is de Loyalis SII-ratio gevoelig voor rentestijgingen. Daarom is de gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van de rentecurve bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de gehele rentecurve met 1%-punt stijgt. De SII-ratio van Loyalis Schade zou in een dergelijk scenario 9%-punt dalen (2016: -4%-punt). De toename van de gevoeligheid is te verklaren doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen is afgenomen, terwijl de rentegevoeligheid van de assets slechts beperkt afneemt, waardoor het overschot aan rentegevoelige beleggingen is toegenomen.

Vastgoed

De gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van de marktwaarde van het vastgoed is bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de marktwaarde van het vastgoed met 10% daalt. De SII-ratio van Loyalis Schade zou in een dergelijk scenario 2%-punt dalen (2016: -2%-punt). De gevoeligheid voor vastgoedschokken is in 2017 niet materieel gewijzigd.

Aandelen

De gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van de marktwaarde van aandelen is bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de marktwaarde van de aandelenbeleggingen met 25% daalt. De SII-ratio van Loyalis Schade zou in een dergelijk scenario 2%-punt dalen (2016: -3%-punt). De gevoeligheid voor aandelenkoersen is in 2017 niet materieel gewijzigd.

C.3. Tegenpartijrisico

Tegenpartijrisico betreft de kans op verliezen als gevolg van het onverwacht in gebreke blijven of verslechteren van de kredietwaardigheid van de tegenpartijen en debiteuren van de onderneming in de komende twaalf maanden. Het tegenpartijrisico dat Loyalis Schade loopt houdt met name verband met de vorderingen uit hoofde van derivatentransacties, hypotheek, herverzekering, vorderingen op polishouders en de bankrekeningen.

De kapitaalvereiste voor het tegenpartijrisico van Loyalis Schade bedraagt ultimo 2017 € 8 miljoen vóór diversificatie en correcties. Gedurende 2017 is de kapitaalvereiste voor tegenpartijrisico niet materieel gewijzigd.

Voor de berekening van het tegenpartijrisico wordt er, conform de Gedelegeerde Verordening, onderscheid gemaakt tussen twee types tegenpartijrisico.

Type 1 betreft exposures waar in principe diversificatie beperkt is en de tegenpartij in het algemeen een kredietrating heeft. Het gaat dan om:

- herverzekeringscontracten
- derivaten
- bankrekeningen
- deposito's bij ceding institutions (herverzekering), zolang het aantal onafhankelijke tegenpartijen niet hoger is dan 15

- kapitaal, letters of credit en andere ontvangen toezeggingen die wel opgevraagd zijn maar nog niet ontvangen, zolang het aantal onafhankelijke tegenpartijen niet hoger is dan 15
- verstrekte garanties, letters of credit, letters of comfort en dergelijke, die afhankelijk zijn van de kredietwaardigheid van een tegenpartij

Type 2 betreft exposures die meestal gediversificeerd zijn en waarvan de tegenpartij in het algemeen geen rating heeft. Het gaat dan om:

- vorderingen op tussenpersonen
- vorderingen op polishouders, inclusief hypothecaire leningen
- deposito's bij ceding institutions als het aantal onafhankelijke tegenpartijen hoger is dan 15
- kapitaal, letters of credit en andere ontvangen toezeggingen die wel opgevraagd zijn, maar nog niet ontvangen als het aantal onafhankelijke tegenpartijen hoger is dan 15

Het vereiste kapitaal voor tegenpartijrisico voor Loyalis Schade van € 8 miljoen is onder te verdelen in € 4 miljoen type 1-tegenpartijrisico en € 5 miljoen type 2-tegenpartijrisico.

SCR tegenpartijrisico	31-12-2017	31-12-2016
Type 1	4.175	5.027
Type 2	4.760	4.160
Diversificatie	-575	-580
Totaal	8.360	8.607

Het verlies bij faillissement (Loss Given Default, LGD) van de onderliggende type 1- en type 2-exposures volgt uit onderstaande tabel.

LGD	31-12-2017	31-12-2016
Type 1	84.265	92.595
Banktegoeden	55.203	68.526
Herverzekering	27.812	24.010
Derivaten	1.251	59
Type 2	31.735	27.734
Hypotheken	29.082	19.951
Vorderingen	2.653	7.783

Banktegoeden

Het saldo op de bankrekeningen van Loyalis Schade is in 2017 met € 13 miljoen gedaald naar € 55 miljoen.

Herverzekering

Loyalis Schade heeft als beleid een deel van de risico's te herverzekeren. Dit beleid wordt periodiek geëvalueerd.

Op een deel van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is een *quota-share* herverzekeringsconstructie van toepassing, waarbij een (tekenjaar afhankelijk) deel van de uitkering bij Gen Re en/of Vivat (oorspronkelijk Proteq) wordt geclaimd.

Op een ander deel binnen deze portefeuille is een *excess of loss* herverzekering van toepassing. Door beide herverzekeringsconstructies wordt de technische voorziening verlaagd.

De bepaling van dit deel van de voorziening (dat in de balans overigens aan de passiefzijde wordt verantwoord) gebeurt conform de uitgangspunten die bij D.2.1 zijn toegelicht. Aanvullend daarop wordt er, afhankelijk van de meest recente rating van de herverzekeraars, rekening gehouden met de volgende faillissementskansen ('PD') en herstelcapaciteit bij faillissement ('RR'):

Herverzekeraar	Rating	Ratingagency	PD	RR
Vivat	BBB+	Fitch	0,240%	35,0%
Gen Re	AA+	S&P	0,01%	45,0%
Swiss Re	AA-	S&P	0,03%	42,5%
RGA Reinsurance Co.	AA-	S&P	0,03%	42,5%
SCOR Global Life SE	AA-	S&P	0,01%	45,0%
Mapfre Re	A	S&P	0,05%	40,0%
AXA France Vie	AA-	S&P	0,01%	45,0%

Verder is er met ingang van 2016 een herverzekeringscontract met RGA gesloten ter dekking van het concentratierisico binnen het catastroferisico. De risicomitigatie komt in de SCR en daarmee in de risicomarge tot uitdrukking. Het is een *excess of loss*-constructie met een eigen behoud van € 0,5 miljoen.

De limieten zijn verdeeld over drie tranches: van € 0,5 miljoen tot € 10 miljoen, van € 10 miljoen tot €15 miljoen en van € 15 miljoen tot € 30 miljoen. Schades boven € 30 miljoen komen voor rekening van Loyalis Schade, voor zover deze dit maximum overschrijden.

Met beide contracten - de (latente) claim op het verzekerde deel van de uitkering respectievelijk de besparing op de solvabiliteit - wordt in de berekening van de vereiste solvabiliteit van tegenpartijrisico rekening gehouden.

In december 2017 is een herverzekeringscontract voor de WGA-ERD-portefeuille aangegaan voor de risicoperiode van 1-1-2017 t/m 31-12-2019. Dit betreft een 50% quota share herverzekering, verdeeld over de herverzekeraars SCOR (65%), Mapfre (20%) en AXA (15%).

Derivaten

De kapitaalvereiste voor derivaten is beperkt omdat de vorderingen gedekt zijn met onderpand en het risicomitigerende effect van de derivaten klein is. Dit omdat de SII-balans van Loyalis Schade een overschot aan rentegevoelige activa kent, waardoor het wegvallen van de renteswap niet nadelig uitpakt.

Hypotheke

Loyalis Schade belegt € 125 miljoen in hypotheke. De hypotheekportefeuille bestaat uitsluitend uit Nederlandse hypotheke. Het verlies bij faillissement (loss given default, LGD) van hypotheke hangt met name af van de ratio van het hypotheekbedrag ten opzichte van de marktwaarde van het onderpand (loan-to-value, LTV). Hoe groter het gat tussen de marktwaarde van het onderpand ten opzichte van de uitstaande lening (dus hoe lager de LTV) des te meer zekerheid heeft Loyalis Schade dat in geval van wanbetaling via verkoop van het onderpand de lening toch kan worden terugbetaald. De LTV van de hypotheekportefeuille bedroeg eind 2017 78,7% en de LGD bedroeg € 29 miljoen. Bij een voorgeschreven kans op faillissement van 15% komt de kapitaalvereiste van hypotheke uit op € 4 miljoen.

Vorderingen op polishouders respectievelijk werkgevers

Loyalis Schade heeft een beperkt debiteurenrisico. Bij risicoproducten is een klant verzekerd voor iets dat in de toekomst kan gaan gebeuren. Bij het niet-betalen van de premie vervalt de verzekering en wordt een claim niet uitgekeerd. Bij de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen geldt hetzelfde, maar wordt onderscheid gemaakt tussen de individuele, semicollectieve en collectieve verzekeringsovereenkomsten.

- Individuele overeenkomsten brengen geen risico met zich mee, als de premie niet betaald wordt, volgt geen uitkering.
- Bij semicollectieve overeenkomsten is de werknemer eveneens zelf verantwoordelijk voor het betalen van zijn premie en volgt bij premieachterstand geen uitkering.
- Binnen de collectieve overeenkomsten treden wel risico's op. Het is feitelijk gezien niet mogelijk om een claim van een werknemer niet uit te keren (coulance-uitkering) terwijl de werkgever geen premie heeft betaald.

C.3.1. Risicobeperkende maatregelen

Het tegenpartijrisico voor banktegoeden wordt beheerst door maximumlimieten op te stellen voor het totaalsaldo per bank. Daarnaast moeten banken aan minimale ratingvereisten voldoen en worden ze periodiek aan een kredietanalyse onderworpen.

Het tegenpartijrisico van derivaten wordt beheerst door dagelijks onderpand (cash) ter grootte van de marktwaarde van de derivaten uit te wisselen. Vanaf mei 2016 worden renteswaps niet langer bilateraal gehandeld maar via een central clearing-organisatie waardoor Loyalis Schade geen bilateraal tegenpartijrisico meer loopt. Renteswaps die via central clearing zijn afgesloten, maken geen deel uit van de type 1-tegenpartijrisicoberekeningen.

Binnen de hypotheekportefeuille wordt het tegenpartijrisico beheerst door richtlijnen voor het minimale belang in hypotheek met een NHG-garantie en de maximaal toegestane Loan-to-Value voor hypotheek zonder NHG-garantie.

C.3.2. Risicogevoeligheid

De gevoeligheden van de Solvency II-ratio voor de belangrijkste tegenpartijrisico's van Loyalis Schade zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Gevoeligheid SII-ratio (in %-punt)	31-12-2017	31-12-2016
Banktegoeden	-1	-1
Hypotheek	-2	-1

De gevoeligheden zijn bepaald door de impact van het optreden van een tegenpartijrisicoschok op de Solvency II-ratio te berekenen.

De kredietschok van de banktegoeden bedraagt 5% van de banktegoeden. Bij de kredietschok voor banktegoeden is een kans op faillissement van 5% en het geschatte verlies in geval van faillissement van 100% gehanteerd. De gevoeligheid voor banktegoeden is in 2017 niet gewijzigd.

De kredietschok van de hypotheekbeleggingen bedraagt 3,75% van de marktwaarde van de hypotheekbeleggingen. Bij de kredietschok voor hypotheekbeleggingen is een kans op faillissement van 15% en het geschatte verlies in geval van faillissement van 25% gehanteerd. De gevoeligheid is 1%-punt toegenomen door het gestegen belang in hypotheekbeleggingen.

C.4. Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat Loyalis Schade niet op een tijdige manier en tegen redelijke kosten kan voldoen aan haar financiële verplichtingen richting polishouders en andere crediteuren. Liquiditeitsrisico maakt geen onderdeel uit van het Solvency II-standaardmodel.

Loyalis Schade kent drie soorten liquiditeitsrisico's:

- kortetermijnliquiditeitsrisico
- langetermijnliquiditeitsrisico
- marktliquiditeitsrisico

Kortetermijnliquiditeitsrisico kan optreden als er niet genoeg liquide middelen aanwezig zijn om in de dagelijkse liquiditeitsbehoefte te voorzien. Dit kan ontstaan door onvoorziene uitgaven, uitkeringen of bijstortverplichtingen van derivaten.

Langetermijnliquiditeitsrisico ontstaat wanneer de kasstroomprofielen van de activa en passiva niet goed op elkaar zijn afgestemd of door onverwachte uitkeringen aan polishouders.

Marktliquiditeitsrisico treedt op wanneer door onrust op de financiële markten de liquiditeit van bepaalde activa opdroogt. Activa die in normale rustige markten zonder veel moeite liquide gemaakt kunnen worden, kunnen in dat soort situaties helemaal niet of alleen tegen zeer hoge kosten in liquide middelen worden omgezet.

C.4.1. Risicobeperkende maatregelen

Het kortetermijnliquiditeitsrisico wordt beheerst door een minimumsaldo aan liquide middelen aan te houden zodat altijd kan worden voldaan aan de maandelijkse verwachte liquiditeitsbehoefte. Daarbovenop zit een buffer voor onvoorziene uitgaven, uitkeringen en bijstortingsverplichtingen van derivaten. Door het hanteren van deze buffer is het liquiditeitsrisico van Loyalis Schade niet materieel.

Het langetermijnliquiditeitsrisico is bij Loyalis Schade niet materieel doordat het overgrote deel van de balans wordt aangehouden in liquide assets. Bij het eventueel toevoegen van illiquide beleggingen wordt getoetst of dit past binnen de verwachte ontwikkeling van de balans.

Marktliquiditeitsrisico wordt beperkt door binnen de vastrentende waardenportefeuille activa aan te houden die naar verwachting in tijden van crisis liquide blijven. Denk aan staatobligaties van euro-kernlanden (DE, FR en NL) en bedrijfsobligaties en gesecuritiseerde leningen met korte looptijden. Loyalis Schade moet altijd een belang in liquide obligaties hebben dat groot genoeg is om gedurende zes maanden aan de verwachte liquiditeitsbehoefte te kunnen voldoen. Doordat Loyalis Schade altijd zes maanden aan liquiditeitsbehoefte kan overbruggen, wordt het marktliquiditeitsrisico ook niet materieel geacht.

C.4.2. Verwachte winst vervat in toekomstige premies

De Solvency II-voorziening (Best Estimate) wordt bepaald, rekening houdend met alle premies die Loyalis Schade in de toekomst nog verwacht te ontvangen, samen met de daaruit voortvloeiende uitkeringen en kosten. Zonder de toekomstige premies met bijbehorende lasten zou de Solvency II-voorziening circa € 40 miljoen lager zijn.

C.5. Operationeel risico

Operationeel risico wordt veroorzaakt door mogelijk inadequate of falende interne processen, mensen, systemen of externe gebeurtenissen.

De kapitaalvereiste voor het operationeel risico van Loyalis Schade bedraagt ultimo 2017 € 7 miljoen. Gedurende 2017 is het kapitaalvereiste voor operationeel risico met € 1 miljoen afgenomen, met name door de daling van de bruto technische voorzieningen voor de niet-leven producten.

Het operationeel risico heeft, gezien de relatieve hoogte, beperkte invloed op de hoogte van de kapitaalvereiste voor Loyalis Schade. Daarom onderkent Loyalis Schade dit in het kader van financieel risk management niet als een materieel risicovoor Solvency II.

Binnen de Risk Managementafdeling van Loyalis Schade, is separate aandacht voor Operational Risk Management. De belangrijkste aandachtsgebieden en risico's zijn:

- besturingsrisico
- samenstelling personeelsbestand
- mutatierisico
- derivatenrisico
- modelrisico
- productontwikkelingsrisico
- uitbestedingsrisico
- informatievoorziening strategierisico
- informatiebeveiligingsrisico
- bedrijfscontinuïteitsrisico
- programma- en projectrisico

C.5.1. Risicobeperkende maatregelen

Loyalis Schade brengt de belangrijkste risico's systematisch in beeld in het ORSA-proces. Daarbij wordt aandacht besteed aan de key-processen, risico's en controls. Bij elke vorm van risico is uitgewerkt wat de interne beheersmaatregelen zijn.

De key risico's en key controls zijn opgenomen in een risicoregister. De opzet en werking van de key controls wordt periodiek getest en hierover wordt gerapporteerd aan directie en management. Daarnaast voert GIA audits uit, worden verbeteracties (van bijvoorbeeld externe accountant en actuaris) als riskitem opgevoerd en vindt er melding en afronding plaats van incidenten.

De directie van Loyalis Schade geeft jaarlijks een In Control Statement (ICS) af voor de gehele organisatie (Loyalis NV) waarin ze ten aanzien van de financiële verslaggevingsrisico's verklaart dat de interne risicobeheersings- en controlesystemen een redelijke mate van zekerheid geven dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevatten en dat de risicobeheersings- en controlesystemen naar behoren hebben gewerkt.

In 2017 is veel aandacht geweest voor beheersing van het Informatiebeveiligingsrisico. Hiertoe is onder meer een Information Security Officer aangesteld.

C.6. Overig materieel risico

Onder de niet-financiële risico's classificeert Loyalis Schade naast het operationele risico, strategische risico's. Deze risico's vloeien voort uit de strategische koers van Loyalis Schade.

Strategisch risico

Strategisch risico is het risico dat strategische doelstellingen niet worden behaald als gevolg van externe veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, politieke besluitvorming, belanghebbenden, reputatie- en/of ondernemingsklimaat of het vermogen van de organisatie om zich aan deze veranderingen aan te passen. Dit komt tot uitdrukking door incompatibiliteit tussen twee of meer van de volgende componenten:

- de strategische doelstellingen van de onderneming
- het voor het bereiken van deze doelstellingen gehanteerde beleid en de ingezette middelen
- de kwaliteit van de implementatie
- ontwikkelingen op de eigen dan wel aanpalende deelmarkten

Loyalis Schade onderscheidt de volgende strategische risico's:

Politiek risico

Dit betreft het risico dat wijzigingen in wet- en regelgeving nadelige gevolgen hebben voor Loyalis Schade.

Bedrijfsmodelrisico

Dit betreft het risico dat het bedrijfsmodel onvoldoende concurrerend is, waardoor de (strategische) continuïteit van Loyalis Schade onder druk komt te staan.

Aanpassingsrisico

Het aanpassingsrisico manifesteert zich wanneer de verandercapaciteit van Loyalis Schade onvoldoende is, waardoor Loyalis Schade niet (tijdig) in staat is vereiste aanpassingen in het bedrijfsmodel te effectueren.

Publiciteitsrisico

Publiciteitsrisico omhelst het risico van ongewenste beeldvorming over Loyalis Schade door interne (veroorzaakt door gebeurtenissen binnen Loyalis Schade) of externe oorzaken (gebeurtenissen die autonoom buiten Loyalis Schade plaatsvinden).

C.6.1. Risicobeperkende maatregelen

Loyalis Schade voert risicoanalyses uit voor de strategieformulering. De hierbij te onderscheiden strategische risico's hebben onder meer betrekking op de omgevingsontwikkelingen die spelen of kunnen gaan spelen op de verzekeringsmarkt.

C.7. Overige informatie

Alle materiële informatie over het risicoprofiel van Loyalis Schade is beschreven in de paragrafen C.1 tot en met C.6. Als gevolg hiervan zijn er geen bijzonderheden te melden in paragraaf C.7 van het verslag over de solvabiliteit en financiële toestand.

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

Dit hoofdstuk bevat informatie over de waardering van de balansonderdelen. Voor elk balansonderdeel zijn de grondslagen, methoden en belangrijkste veronderstellingen opgenomen die gebruikt zijn voor de waardering van de Solvency II-cijfers.

Voor elk balansonderdeel afzonderlijk is een kwantitatieve en een kwalitatieve verklaring voor de materiële verschillen tussen de waardering volgens Solvency II en de waardering volgens IFRS opgenomen. Als de waarderingsgrondslagen voor Solvency II en IFRS gelijk zijn (of niet materieel afwijken) worden deze niet apart uitgelegd.

Waardering algemeen

De waardering van de balansonderdelen is gebaseerd op reële waarde. In D.1. is de waardering van de activa opgenomen. De waardering van de technische voorzieningen is beschreven in paragraaf D.2. Overige schulden worden in paragraaf D.3 beschreven.

Aansluiting Solvency II-balans met IFRS-balans

Onderstaand overzicht bevat een aansluiting tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers. Verschillen in waardering van de technische voorzieningen voortvloeiend uit de Solvency II-regelgeving leiden tot de zogenoemde reconciliatiereserve (activa boven passiva).

Daarnaast bevat het overzicht de verschillen tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers als gevolg van herclassificatie van de beleggingen. De herrubricering betreft een verschuiving tussen de liquide middelen, opgenomen in de beleggingen en de liquide middelen van de beleggingen die in de IFRS-jaarrekening naar de liquide middelen zijn gehaald.

Aansluiting IFRS-balans met Solvency II-balans

	2017				2016
Activa	Jaarrekening	Her- classificaties	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belasting- vordering (1)	-	-	-	-	3.117
Beleggingen (2)					
Aandelen	-	-	-	-	-
Obligaties	829.837	875	-	830.712	846.772
Beleggingsfondsen	221.568	-	-	221.568	151.657
Derivaten	4.626	-	-	4.626	2.997
Totaal beleggingen	1.056.031	875	-	1.056.906	1.001.426
Vorderingen (3)					
Vorderingen op verzekeringen	11.115	587	-	11.702	12.026
Overige vorderingen	1.905	-1.550	-	355	870
Vorderingen uit herverzekering	949	-	-	949	1.805
Aandeel herverzekeraars in technische voorzieningen	41.641	-	13.562	55.203	29.507
Totaal vorderingen	55.610	-963	13.562	68.209	44.208
Liquide middelen (4)	55.171	-875	-	54.296	69.001
Totaal activa	1.166.812	-963	13.562	1.179.412	1.117.752

				2017	2016
Passiva	Jaarrekening	Her- classificaties	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belasting- vordering (5)	-15.899	-	32.000	16.101	-
Technische voorzieningen (6)					
Best estimate	-	-	741.855	741.855	711.518
Risk margin	-	-	56.935	56.935	62.589
Overige technische voorzieningen	913.118	111	-913.229	-	-
Totaal technische voorzieningen	913.118	111	-114.439	798.790	774.107
Overige voorzieningen (7)	1.597	587	-	2.184	3.286
Verplichtingen (8)					
Schulden en overige verplichtingen	16.811	-1.660	-	15.151	44.362
Negatieve derivaten	1.099	-	-	1.099	1.958
Schulden en overige verplichtingen uit herverzekering	12.961	-	-	12.961	451
Totaal verplichtingen	30.871	-1.660	-	29.211	46.771
Totaal passiva	929.687	-963	-82.439	846.286	824.164
Activa boven passiva (aanwezig vermogen)	237.125	-	96.001	333.126	293.588

Reconciliatie IFRS-eigen vermogen en Solvency II-eigen vermogen

Meer informatie over de aansluiting tussen het eigen vermogen volgens de jaarrekening en volgens Solvency II vindt u in paragraaf E.1.4.

D.1. Activa

D.1.1. Solvency II-waardering voor elke materiële activaklasse

De Solvency II-cijfers zijn opgesteld op basis van reële waarde.

Activa worden opgenomen zodra het waarschijnlijk is dat toekomstige economische voordelen de onderneming zullen toekomen en het betreffende actief een betrouwbare en meetbare waarde heeft. Activa worden niet langer opgenomen zodra alle contractuele verplichtingen zijn ingelost en economische risico's en voordelen zijn overgedragen.

Meer informatie over over cijfermatige verschillen tussen IFRS en Solvency II vindt u in de tabellen bij de inleiding van sectie D en in onderstaande tabellen.

Latente belastingvorderingen (1)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belastingvordering	15.899	-398	-32.002	-16.501	3.117

Een toelichting op de latente belastingvordering in Solvency II-cijfers vindt u in paragraaf D.3. Latente belastingvorderingen (5).

Beleggingen (2)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Aandelen	-	-	-	-	-
Obligaties	829.837	875	-	830.712	846.772
Beleggingsfondsen	221.568	-	-	221.568	151.657
Derivaten	4.626	-	-	4.626	2.997
Totaal beleggingen	1.056.031	875	-	1.056.906	1.001.426

De herrubricering betreft een verschuiving tussen de liquide middelen opgenomen in de beleggingen en de liquide middelen van de beleggingen die in de IFRS-jaarrekening naar de liquide middelen zijn gehaald.

De stijging van de totale waarde van de beleggingen is het gevolg van aankopen en het positieve beleggingsresultaat over 2017.

Presentatie

De rubricering is afhankelijk van het doel waarvoor de beleggingen zijn verkregen en wordt bepaald bij eerste opname in de balans. Loyalis Schade classificeert zijn beleggingen in de categorie 'reële waardeverwerking via het resultaat'. Voor deze verwerkingsmethode is gekozen om een accounting mismatch te voorkomen.

De aan- en verkopen van beleggingen worden verwerkt op de transactiedatum, dat wil zeggen de datum waarop Loyalis zich verplicht tot aankoop of verkoop van de activa. Bij de eerste verwerking worden beleggingen gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de kostprijs van het

verkregen actief. Reële waardeveranderingen worden verwerkt in het geconsolideerd overzicht van het totaalresultaat in de periode waarin deze optreden.

De beleggingen kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën:

- zakelijke waarden
- vastrentende waarden
- overige beleggingen

Waardering zakelijke waarden

De zakelijke waarden bevatten:

- Niet-beursgenoteerde vastgoed -en infrastructuurfondsen

Beursgenoteerde aandelenfondsen worden gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1). De reële waarde van private equity en niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen is gelijk aan de niet-waarneembare net asset value verstrekt door de fondsbeheerder (niveau 3). Niet-waarneembare inputvariabelen kunnen worden gebruikt voor zover waarneembare inputvariabelen niet beschikbaar zijn. Hierdoor kan op de rapportagedatum toch de reële waarde worden bepaald in situaties waarin sprake is van weinig of geen actieve markt voor het actief of verplichting. De waardering is dan gebaseerd op de beste inschatting van het management die de markt zou gebruiken om tot een waardering te komen van het financieel instrument. In 2017 was er geen sprake van zakelijke waarden op niveau 2.

Waardering vastrentende waarden

De vastrentende waarden bevatten:

- liquide obligaties
- beursgenoteerde vastrentende waarden fondsen
- niet-beursgenoteerd hypotheekfonds

De meerderheid van de beleggingen in vastrentende waarden (beursgenoteerde obligaties en vastrentende waarden fondsen) wordt gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1). De reële waarde van het niet-beursgenoteerde hypotheekfonds is gelijk aan de niet-waarneembare net asset value verstrekt door de betreffende fondsbeheerder (niveau 3).

Waardering overige beleggingen

De overige beleggingen bevatten:

- beursgenoteerde futures
- renteswaps
- valuta termijncontracten

Deze beleggingen betreffen derivaten die worden aangehouden ter afdekking van risico's in de voorzieningen en in de beleggingsportefeuille. De beursgenoteerde futures worden gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1). De waardering van renteswaps en valutatermijncontracten vindt dagelijks plaats met modellen op basis van algemeen aanvaarde principes door verdiscontering van de meest actuele verwachte kastromen met actuele en waarneembare rentecurves (niveau 2). De reële waarde is gelijk aan de niet-waarneembare net asset value verstrekt door de betreffende fondsbeheerder (niveau 3).

Alle waardemutaties van deze derivaten worden binnen de resultatenrekening direct ten gunste c.q. ten laste van de beleggingsopbrengsten verantwoord onder de categorie overige beleggingen.

De financiële instrumenten worden tegen reële waarde gewaardeerd. In de reële waardebepaling worden naast marktwaardering het eigen tegenpartijrisico en het tegenpartijrisico van de tegenpartij verwerkt. Met name voor de bepaling van de reële waarde van over-the-counter derivaten is het tegenpartijrisico van belang. Aangezien Loyalis dagelijks op basis van de actuele waarderingen onderpand uitwisselt met de tegenpartijen van over-the-counter-derivaten, loopt zij zeer beperkt tegenpartijrisico op deze derivaten.

Derivaten vormen een integraal onderdeel van de beleggingsportefeuille. Derivaten worden ingezet voor de beheersing van het valuta- en renterisico en efficiënt portefeuillemanagement. Loyalis gebruikt bijvoorbeeld valutatermijncontracten om ongewenste vreemdevalutaposities in de beleggingen om te zetten in europosities. Renteswaps worden ingezet om de rentegevoeligheid van de beleggingen te verlengen, zodat deze overeenkomt met de rentegevoeligheid van voorzieningen van de verzekeringsproducten met als doel de balans te immuniseren voor schommelingen in rentestanden. Daarnaast kunnen beheerders derivaten inzetten om bijvoorbeeld de rentegevoeligheid of het aandelenbelang bij te sturen. Hiervoor worden veelal futures gebruikt.

Waardemutaties van derivaten worden verantwoord in het overzicht van het totaalresultaat.

Loyalis Schade hanteert het hiërarchische principe van waarden. De financiële instrumenten zijn gecategoriseerd op basis van het volgende 'Reëlewaardehiërarchieoverzicht'.

	Niveau 1		Niveau 2		Niveau 3		Totaal	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Zakelijke waarden	-	-	-	-	96.305	82.835	96.305	82.835
Vast-rentend	829.837	846.772	-	-	125.263	68.822	955.100	915.594
Overige	1.199	-168	2.328	1.210	-	-	3.527	1.042
Totale beleggingsportefeuille	831.036	846.604	2.328	1.210	221.568	151.657	1.054.932	999.471

IFRS 13 bepaalt dat in de toelichting van de jaarrekening, met betrekking tot items die na de eerste verwerking op reële waarde gewaardeerd worden, een onderverdeling naar drie niveaus (1, 2 en 3) moet worden opgenomen. Dit gebeurt op basis van de objectiviteit van de gegevens die zijn gebruikt bij bepaling van de reële waarde. De objectiviteit wordt het hoogst (niveau 1) geacht bij noteringen in een actieve markt voor vergelijkbare items en het laagst (niveau 3) bij waarderingen die gebaseerd zijn op gegevens die niet op de markt waarneembaar zijn.

Gepubliceerde prijzen in actieve markten (niveau 1)

Voor reële waardebepaling op niveau 1 worden alleen genoteerde prijzen gehanteerd (niet aangepast) voor identieke activa en verplichtingen in actieve markten. Een actieve markt is een markt waar met voldoende frequentie en volume transacties plaatsvinden die op continue basis prijzen tot stand brengen. Voorbeelden zijn beursgenoteerde aandelen, obligaties en beleggingsfondsen in actieve markten.

Beleggingen van Loyalis die tot deze categorie behoren zijn:

- liquide vastrentende waarden
- futures

Waarderingsmethode met (significante) waarneembare marktvariabelen (niveau 2)

Voor reële waardebeoordeling op niveau 2 worden andere dan de genoteerde prijzen in niveau 1 gehanteerd die waarneembaar zijn voor het actief of de verplichting, hetzij direct of indirect. Niveau 2 omvat de volgende input variabelen:

- genoteerde prijzen voor vergelijkbare (dus niet identieke) activa/verplichtingen in actieve markten
- input variabelen anders dan genoteerde prijzen die waarneembaar zijn voor het actief, met name gebaseerd op inkomsten, rentecurven en waarneembare marktgegevens
- input variabelen die hoofdzakelijk afkomstig zijn uit of bevestigd worden door waarneembare marktgegevens door correlatie of andere middelen (markt-bevestigde inputs)

Beleggingen van Loyalis die tot deze categorie behoren zijn:

- renteswaps
- valuta termijncontracten

Bij de waardering van renteswaps wordt de toekomstige uitwisseling van kasstromen, die zijn gebaseerd op een vaststaand rentepercentage dan wel een uit de in de markt waarneembare swaprentecurve af te leiden variabele rente, verdisconteerd met de in de markt waarneembare swaprente.

De waarde van valutatermijncontracten is af te leiden uit het verschil tussen de in het contract afgesproken wisselkoers waartegen in de toekomst kasstromen uitgewisseld worden, en uit de huidige wisselkoers.

Waarderingsmethode zonder (significante) waarneembare marktvariabelen (niveau 3)

Voor reële waardebeoordeling op niveau 3 wordt gebruikgemaakt van niet-waarneembare marktvariabelen voor het actief. Niet-waarneembare inputvariabelen kunnen worden gebruikt voor zover waarneembare inputvariabelen niet beschikbaar zijn. Hierdoor kan op de rapportagedatum toch de reële waarde bepaald worden in situaties waarin sprake is van weinig of geen actieve markt voor het actief of de verplichting. De waardering is dan gebaseerd op de beste inschatting van het management die de markt zou gebruiken om tot een waardering van het financieel instrument te komen. Voorbeelden zijn bepaalde private equity investeringen en private plaatsingen.

Beleggingen van Loyalis die tot deze categorie behoren, zijn:

- niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (vastgoed, infrastructuur en hypotheek)

De reële waarde van deze beleggingen is gebaseerd op de niet-waarneembare Net Asset Value die wordt verstrekt door de beheerder van de belegging. De beheerder op zijn beurt gebruikt waarderingmodellen waarbij een significant deel van de inputvariabelen, die bepalend zijn voor de waardebeoordeling, niet waarneembaar zijn in de markt.

Een nadere (cijfermatige) toelichting vindt u in de jaarrekening 2017 van Loyalis Schade.

Vorderingen (3)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Vorderingen op verzekeringen	11.115	587	-	11.702	12.026
Overige vorderingen	1.905	-1.550	-	355	870
Vorderingen uit herverzekering	949	-	-	949	1.805
Herverzekeringsdeel voorzieningen	41.641	-	13.562	55.203	29.507
Totaal vorderingen	55.610	-963	13.562	68.209	44.208

Er heeft een herrubricering plaatsgevonden van de voorziening dubieuze debiteuren, die in de Solvency II-cijfers conform voorschriften onder de overige voorzieningen (6) is opgenomen en in de jaarrekening bij de vorderingen is verantwoord voor een bedrag van € 587. De herrubricering onder overige vorderingen heeft onder andere betrekking op een verschuiving tussen vorderingen en schulden voor posten in onderzoek voor een bedrag van € 528, eveneens conform voorschriften. Zie ook verplichtingen (8). Daarnaast heeft er een verschuiving plaatsgevonden van € 1.021 betreffende de te vorderen VPB die in de jaarrekening is opgenomen aan de activazijde van de balans en onder Solvency II aan de passivazijde van de balans.

Verder heeft er een herwaardering plaatsgevonden op het herverzekeringsdeel van de voorzieningen. Doordat de technische voorziening onder Solvency II afwijkt van de IFRS-voorziening en het herverzekeringsdeel een bepaald percentage van de voorziening is, vindt er ook een herwaardering plaats in het herverzekeringsdeel van de voorziening.

De stijging van de vorderingen onder Solvency II in 2017 ten opzichte van 2016 heeft voornamelijk te maken met het herverzekeringsdeel van de voorziening. Als gevolg van een nieuw quota-share herverzekeringscontract zijn de claims in de schadejaren 2017 tot en met 2019 voor 50% herverzekerd.

Vorderingen en nog te ontvangen en vooruitbetaalde posten zijn opgenomen tegen reële waarde en daarna tegen geamortiseerde kostprijs, gebruikmakend van de effectieve-rentemethode.

De voorziening voor oninbaarheid wordt gevormd als er indicaties zijn voor mogelijke oninbaarheid. Significante financiële moeilijkheden van de debiteur, de waarschijnlijkheid dat de debiteur failliet gaat of een financiële reorganisatie ondergaat en het niet voldoen dan wel een achterstand in betalingen zijn indicaties dat de vordering oninbaar is. Het bedrag van de voorziening bedraagt het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de contante waarde van de geschatte toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de oorspronkelijke effectieve rente. Het bedrag van het verlies wordt in het overzicht van het totaalresultaat verwerkt.

Wanneer een vordering oninbaar is, wordt deze afgeschreven ten laste van de voorziening op vorderingen. Latere ontvangsten uit eerder afgeschreven bedragen worden als bate verantwoord onder de bedrijfslasten in het resultaat.

Liquide middelen (4)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Liquide middelen	55.171	-875	-	54.296	69.001

De herrubricering van de liquide middelen heeft betrekking op de liquide middelen uit hoofde van beleggingen.

De daling van de liquide middelen onder Solvency II in 2017 ten opzichte van 2016 is met name het gevolg van een dividenduitkering van € 15 miljoen aan Loyalis NV.

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden, andere zeer liquide kortetermijnbeleggingen met een oorspronkelijke looptijd van ten hoogste drie maanden of minder en banktegoeden in beleggingspools. Rekening-courantschulden worden opgenomen onder de verplichtingen op de balans.

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde die gelijk is aan de reële waarde.

D.1.1.1. Uitgestelde belastingvorderingen

In de Solvency II-cijfers zijn geen uitgestelde belastingvorderingen opgenomen.

D.1.1.2. Holdings in verbonden ondernemingen, inclusief deelnemingen

Loyalis Schade heeft geen verbonden ondernemingen.

D.2. Technische voorzieningen

Voor Loyalis Schade zijn twee branches onderkend. Dit zijn:

- inkomensbeschermingsverzekeringen
- krediet- en borgtochtverzekeringen

Onderstaande paragrafen gaan uit van deze indeling in branches.

D.2.1. Technische voorzieningen geanalyseerd voor elke materiële branche

Technische voorzieningen (6)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Technische voorzieningen	913.118	111	-114.439	798.790	774.107
Herverzekeringsdeel voorzieningen (opgenomen onder vorderingen)	-41.641	-	-13.562	-55.203	-29.507
Voorziening eigen rekening	871.477	111	-128.001	743.587	744.600

Onderstaand is per branche een overzicht van de technische voorziening van Loyalis Schade per 31 december 2017 weergegeven:

Technische voorziening per branche (Solvency II)

Branche (incl. aandeel herverzekeraars in technische voorzieningen)	Beste schatting	Risicomarge	Totaal
Inkomensbeschermingsverzekeringen	683.610	56.520	740.130
Krediet- en borgtochtverzekeringen	3.042	415	3.457
Totaal	686.652	56.915	743.587

D.2.1.1. Grondslagen inkomensbeschermingsverzekeringen en krediet- en borgtochtverzekeringen

De branche Inkomensbeschermingsverzekeringen bevat voornamelijk verzekeringen die aanvullen op de (boven/na-)wettelijke arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in geval van ontslag vanwege arbeidsongeschiktheid. Daarnaast bevat het werkgeversverzekeringen die een uitkering geven ter dekking van WGA-lasten (in geval van eigen risicodragerschap) en een uitkering geven in geval van ziekte.

Bij de berekening van de beste schatting is uitgegaan van recente en op de portefeuille toegespitste kansen op overlijden en revalideren. Daarnaast is er rekening gehouden met de mate waarin gedeeltelijk arbeidsgeschikten naar verwachting hun resterende verdien capaciteit invullen en met kosten die samenhangen met de administratie en het beheer van polissen.

Bij inkomensbeschermingsverzekeringen wordt er vanwege de korte looptijden van de uitkeringen geen rekening gehouden met kansen op overlijden en revalideren. Wel worden de kosten voor het beheer van de polissen meegenomen in de bepaling van de beste schatting.

Rentecurve

De rente waarmee de geprojecteerde kasstromen verdisconteerd worden, is ontleend aan de door EIOPA gepubliceerde swapcurve per 31 december 2017, inclusief *ultimate forward rate* (UFR) en inclusief *volatility adjustment* (VA).

Opties en garanties

Voor de inkomensbeschermingsverzekeringen wordt een voorziening berekend ten behoeve van toekomstige, (voorwaardelijke) indexatie. Deze bedraagt 10,5 miljoen en maakt deel uit van de best estimate van de branche Inkomensbescherming.

Voor krediet- en borgtochtverzekeringen is dat niet van toepassing.

D.2.1.2. Methodes

De beste schatting is de verdisconteerde waarde van de verwachte toekomstige premies, uitkeringen en kosten. Projectie van die premies, uitkeringen en kosten vindt op deterministische wijze plaats, uitgaande van de relevante kansen op overlijden en revalideren.

De waarde van opties en garanties binnen deze beste schatting wordt berekend met een stochastisch model. Voor 2.500 verschillende economische scenario's van rendementen en volatiliteiten van aandelen en rentes worden de verschillende garanties berekend en wordt de waarde ervan, gemiddeld over alle scenario's, als beste schatting gehanteerd.

D.2.1.3 Risicomarge

De risicomarge wordt berekend op basis van de *cost of capital*-methode, zoals voorgeschreven in het standaardmodel. De jaarlijkse *cost of capital* is gelijk aan 6% van de jaarlijks geaggregeerde risico's (SCR). De risicomarge is de verdisconteerde waarde van de toekomstige *costs of capital*. De rentecurve die daarbij gebruikt wordt is de EIOPA-curve inclusief UFR maar exclusief VA.

D. 2.2. Onzekerheid waarmee de waarde van de technische voorziening is omgeven

De onzekerheid rondom de hoogte van de technische voorziening vloeit ten eerste voort uit de onzekerheid die per definitie met de uitoefening van het verzekeringsbedrijf gepaard gaat. Door diverse niet-voorzienbare oorzaken kunnen de verzekerde risico's zich immers eerder, vaker of in grotere mate manifesteren dan vooraf verondersteld. Deze onzekerheid is een essentieel onderdeel van de Solvency II-wetgeving en wordt gekwantificeerd in de vorm van een opslag op de beste schatting, de risicomarge.

Onzekerheid als gevolg van een verkeerde inschatting van de technische voorziening heeft Loyalis Schade door een stelsel van maatregelen tot een minimum teruggebracht. Voor het gebruik van polisdata zijn er in het hele proces van invoer en mutatie in de administratiesystemen tot en met ontsluiting van de data voor de rapportages diverse controles ingericht die de juistheid en volledigheid van de data waarborgen. Daarnaast is het proces om tot een inschatting te komen van voorzienbare ontwikkelingen van de verzekerde risico's (het Grondslagenonderzoek) zowel aan een eerstelijns controle onderworpen als aan een controle door de Actuariële Functiehouder. Hierdoor zijn de veronderstellingen, op basis waarvan de technische voorziening is berekend, adequaat en passend om berekeningsfouten uit te sluiten en worden tot slot de resultaten uit de rekenmodellen door schaduwberekeningen zowel door de eerstelijns actuaris als door de Actuariële Functiehouder gecontroleerd.

D.2.3. Verschillen tussen Solvency II-waardering en IFRS-waardering van technische voorzieningen geanalyseerd voor elke materiële branche

Onderstaande tabel geeft per branche een overzicht van de verschillen in technische voorziening (in eenheden van € 1.000) van Loyalis Schade per 31 december 2017 tussen IFRS en Solvency II:

Branche	Jaarrekening	Solvency II	Vershil
Inkomensbeschermingsverzekeringen	868.506	740.130	-128.376
Krediet- en borgtochtverzekeringen	2.971	3.457	486
Totaal (eigen rekening)	871.477	743.587	-127.890

De IFRS-voorziening is hoger dan de Solvency II-voorziening doordat er een andere berekeningswijze wordt gehanteerd. De belangrijkste verschillen betreffen:

- De IBNR-voorziening bij IFRS wordt gevormd door aan de bestaande IBNR de ontvangen risicopremies voor het nieuwe tekenjaar toe te voegen. Vervolgens wordt de benodigde toevoeging aan de VPU aan de IBNR onttrokken. De IBNR-voorziening bij Solvency II wordt bepaald door een inschatting van het aantal toekomstige schadegevallen, vermenigvuldigd met een gemiddelde schadelast per schadegeval.
- De optiewaarde van de toekomstige winstdeling maakt deel uit van de SII-voorziening (€ 10,5 miljoen). Bij IFRS wordt geen optiewaarde meegenomen.
- Bij Solvency II wordt een rentecurve gehanteerd inclusief UFR en VA, terwijl die opslagen op de curve bij IFRS niet toegepast worden. De IFRS-voorziening is daardoor circa €3 miljoen hoger.

D.2.4. Matchingopslag

Voor Loyalis Schade wordt geen matchingopslag toegepast.

D.2.5. Volatiliteitsaanpassing

Onderstaande tabel geeft per productgroep een overzicht van de impact op de technische voorziening (in eenheden van € 1.000) van Loyalis Schade per 31 december 2017 bij het achterwege laten van de VA in de rentecurve:

Branche	Solvency II	Exclusief VA	Vershil
Inkomensbeschermingsverzekeringen	795.333	797.254	1.921
Krediet- en borgtochtverzekeringen	3.457	3.457	0
Totaal	798.790	800.711	1.921

Het kernvermogen dat dient ter dekking van de SCR en MCR zou door het achterwege laten van de volatiliteitsaanpassing met € 1 miljoen dalen. De solvabiliteitspositie van Loyalis Schade zou als gevolg daarvan met 2%-punten afnemen in termen van SCR en met 4%-punten in termen van MCR.

D.2.6. Risicovrije rentetermijnstructuur

De overgangsmaatregel t.a.v. de risicovrije rentetermijnstructuur wordt bij Loyalis Schade niet toegepast.

D.2.7. Overgangsaf trek

De overgangsaf trek wordt bij Loyalis Schade niet toegepast.

D.2.8. Bedragen die op herverzekeringsovereenkomsten en special purpose vehicles kunnen worden verhaald

Op een deel van de inkomensbeschermingsverzekeringen is een *quota-share* herverzekeringsconstructie van toepassing, waarbij een deel van iedere uitkering bij herverzekeraars wordt geclaimd.

Op een ander deel binnen deze portefeuille is een excess of loss herverzekering van toepassing waarbij uitkeringen (voor zover boven een vastgesteld bedrag) bij een herverzekeraar kunnen worden geclaimd. Verder is er met ingang van 2017 ook een excess of loss herverzekeringscontract gesloten ter dekking van het catastroferisico. De risicomitigatie komt in de risicomarge en daarmee in de SCR tot uitdrukking.

D.2.8.1. Materiële wijzigingen in de relevante veronderstellingen die in vergelijking met de vorige rapportageperiode bij de berekening van technische voorzieningen zijn gemaakt

In vergelijking met vorige rapportageperiode hebben wijzigingen in de rentecurve, de kansen op overlijden en revalideren en de aanname voor de mate van invulling van de resterende verdien capaciteit geleid tot een € 31 miljoen lagere voorziening geleid. Het effect van de andere rentecurve was maar gering (0,8). De wijziging is met name veroorzaakt door de gewijzigde kansen (-25) en de gewijzigde veronderstellingen voor kosten (-10). Het restant van de wijziging van de voorziening wordt niet veroorzaakt door gewijzigde veronderstellingen maar door bestandseffecten en het toevoegen van een nieuw tekenjaar.

D.3. Overige schulden

Algemeen

De waardering van de passiva geschiedt, voor zover niet anders vermeld, tegen reële waarde. Winsten worden toegerekend aan de periode waarin ze zijn gerealiseerd. Verliezen worden verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn.

Een verplichting wordt verantwoord zodra het waarschijnlijk is dat dit tot een uitstroom van middelen leidt als gevolg van afwikkeling van een bestaande verplichting en de waarde van de verplichting betrouwbaar vastgesteld kan worden.

Verplichtingen worden niet langer opgenomen zodra alle contractuele verplichtingen zijn ingelost en economische risico's en voordelen zijn overgedragen.

Latente belastingverplichting (5)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belastingverplichting	-15.899	-	32.000	16.101	-3.117

Zowel in de IFRS-jaarrekening als in Solvency II-cijfers zijn belastinglatenties opgenomen voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en passiva in de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers enerzijds en de fiscale boekwaarde van die posten anderzijds.

De belangrijkste tijdelijke verschillen vloeien voort uit:

- de waardering van beleggingen
- de waardering van technische voorzieningen

De herwaardering van de belastinglatentie (€ 32.000) tussen IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers heeft betrekking op de vennootschapsbelasting over het verschil in de waardering van de technische voorzieningen tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers.

Op grond van verrekenbaarheid met dezelfde partij vindt saldering plaats van latente belastingvorderingen en latente belastingverplichtingen. Per saldo is in de IFRS-jaarrekening sprake van een latente belastingvordering en in de Solvency II-cijfers van een latente belastingschuld.

Dit komt doordat de technische voorzieningen onder IFRS hoger zijn dan de fiscale technische voorzieningen, terwijl de technische voorzieningen onder Solvency II lager zijn van de fiscale technische voorzieningen.

Bij het berekenen van de belastinglatenties wordt gebruikgemaakt van de belastingtarieven die gelden op balansdatum, dan wel waar op balansdatum toe is besloten.

Behalve voor tijdelijke verschillen kunnen ook belastinglatenties worden gevormd voor fiscaal compensabele verliezen. Loyalys Schade heeft geen fiscaal compensabele verliezen en heeft uit hoofde hiervan dan ook geen latente belastingvordering gevormd in zowel IFRS-jaarrekening als in Solvency-II-cijfers.

De omslag van een vordering per ultimo 2016 van € 3.117 naar een verplichting van € 16.101 is een gevolg van een aanpassing in 2017 in de fiscale waardering van de technische voorziening.

Hierdoor is de fiscale waardering van de technische voorziening ultimo 2017 hoger dan de SII-waardering terwijl de fiscale waardering ultimo 2016 nog lager was dan de SII-waardering.

Voorziening pensioenverplichting en overige voorzieningen (7)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Overige voorzieningen	1.597	587	-	2.184	3.286

De herrubricering heeft betrekking op de voorziening dubieuze debiteuren die in de jaarrekening onder IFRS is opgenomen aan de activazijde van de balans bij de vorderingen voor een bedrag van € 587, zie ook Vorderingen (3).

De IFRS-voorziening betreft alleen de pensioenvoorziening.

Pensioenvoorziening

De moedermaatschappij Loyalis NV is voor zijn personeel aangesloten bij Stichting Pensioenfonds ABP (kortweg: ABP) respectievelijk bij Personeelspensioenfonds APG (kortweg: PPF APG). Beide pensioenfonds hebben een toegezegde pensioenregeling. Dat geldt zowel voor de verplicht als voor de vrijwillig aangesloten werkgevers. In de terminologie van IAS 19 noemen we dit een 'defined-benefit regeling'.

De pensioenkosten voor het personeel aangesloten bij ABP worden door Loyalis NV (en daarmee Loyalis Schade) verantwoord als ware er sprake van een defined contribution-regeling.

Voor het personeel dat is aangesloten bij PPF APG is wel sprake van een defined benefit-regeling onder IAS 19. De pensioenlasten van eigen medewerkers worden conform IAS 19-voorschriften bepaald en in de jaarrekening van Loyalis Schade als zodanig verwerkt.

Verplichtingen (8)

Balanspost	2017				2016
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Schulden en overige verplichtingen	16.811	-1.660	-	15.151	44.362
Negatieve derivaten	1.099	-	-	1.099	1.958
Schulden en overige verplichtingen uit herverzekering	12.961	-	-	12.961	451
Totaal verplichtingen	30.871	-1.660	-	29.211	46.771

De herrubricering onder schulden en overige verplichtingen heeft betrekking op een verschuiving van € 1.021 betreffende de te vorderen VPB die in de jaarrekening is opgenomen aan de activazijde van de balans en onder Solvency II aan de passivazijde van de balans. Verder heeft de herrubricering betrekking op een verschuiving tussen vorderingen en schulden inzake posten in onderzoek voor een bedrag van € 528, eveneens conform voorschriften. Zie ook vorderingen (3).

Tot slot heeft er een herrubricering plaatsgevonden van de voorziening onverdiende premie voor een bedrag van € 111. In de jaarrekening is deze post opgenomen onder de kortlopende schulden. Onder Solvency II is deze post opgenomen bij de voorzieningen.

De daling van de verplichtingen in 2017 ten opzichte van 2016 onder Solvency II is het gevolg van een daling van de schulden op groepsmaatschappijen als gevolg van afrekeningen die in 2017 hebben plaatsgevonden.

Alle schulden en overige verplichtingen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

D.4. Overige informatie

Er is geen overige materiële informatie over de gehanteerde waarderinggrondslagen.

E. Kapitaalbeheer

E.1. Eigen vermogen

E.1.1. Doelstelling, gedragslijnen en processen bij beheer eigen vermogen

Hoofdpijnen van het kapitaal- en dividendbeleid

In het kapitaal- en dividendbeleid van Loyalis NV (en daarmee ook van Loyalis Schade) zijn de hoofdpijnen uitgewerkt voor de minimaal gewenste (norm)solvabiliteit. Hieronder zijn de essentiële punten uiteengezet van het kapitaal- en dividendbeleid van Loyalis NV, zoals dat in 2017 gold.

Kapitaal- en dividendbeleid

Loyalis NV hanteert als uitgangspunt dat financiering van haar bedrijfsactiviteiten uit eigen middelen plaatsvindt, bij voorkeur uit kapitaal dat permanent beschikbaar is zonder enige contractuele verplichtingen. In het beleid voor de uitkering van dividend is als basisprincipe opgenomen dat het volledige nettoresultaat dat blijkt uit de vastgestelde jaarrekeningover het voorafgaande boekjaar, beschikbaar is voor uitkeren. De RvC van Loyalis Schade kan besluiten om maximaal 50% van het nettoresultaat in te houden.

Voordat dividend wordt uitgekeerd, vinden de volgende toetsen plaats:

- juridische toets (BW) op de kapitaalpositie
- toets op de SCR-ratio: ten minste 170% (150% voor kapitaaloverhevelingen binnen Loyalis);
- uitkeringstoets
 - toets op overschrijding wettelijke SCR-ratio (100%) binnen 1 jaar
 - toets op verwacht resultaat lopend boekjaar
 - analyse impact van UFR en VA: ook na wegvallen hiervan moet de SCR-ratio boven 100% blijven
- liquiditeitstoets (zijn er voldoende kasmiddelen)
- IFRS/EV-SCR toets: ten minste 80% van de SCR moet gedekt zijn door IFRS-Eigen Vermogen.

Dividend 2017

Loyalis NV keert een regulier jaarlijks dividend uit aan zijn aandeelhouder, APG Groep NV, voor zover passend binnen het kapitaal- en dividendbeleid. In 2017 was dit niet het geval, gezien de SCR-ratio, en heeft geen dividenduitkering plaatsgevonden aan APG Groep NV. Er bestaat daarnaast geen intentie om aanvullend vermogen terug te betalen.

Loyalis Schade heeft in 2017 € 15 miljoen dividend uitgekeerd aan Loyalis NV. Over het boekjaar 2017 is besloten om aanvullend € 15 miljoen dividend uit te keren van Loyalis Schade aan Loyalis NV, dat dit vervolgens zal uitkeren aan haar aandeelhouder APG NV.

Normsolvabiliteit

De interne gewenste (norm)solvabiliteitsratio is bepaald op 150% van de solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR) voor Loyalis Schade. Daarbij hanteert Loyalis Schade de standaardformule en maakt dus geen gebruik van ondernemings specifieke parameters noch van vereenvoudigde berekeningen.

Het beleid van Loyalis Schade is dat Loyalis Schade bij een resultaatshok ter grootte van 100% van de SCR conform het standaardmodel niet onder de MCR wil komen.

Belangrijke argumenten voor het aanhouden van een solvabiliteitsratio van ten minste 150% zijn:

- Loyalis NV heeft als uitgangspunt dat zij al haar bedrijfsactiviteiten uit eigen middelen financiert, met andere woorden terugvallen op de aandeelhouder uit hoofde van versterking van de solvabiliteit moet worden voorkomen. Loyalis NV wil niet in een situatie terecht komen van te snel noodgedwongen hard ingrijpen in het bewust gekozen risicoprofiel, waardoor mogelijk herstelpotentieel teniet gaat.
- De uitkomsten van de ALM- en ORSA-studies van de afgelopen jaren.
- In lijn blijven met de gemiddelde kapitaalbuffers in de Nederlandse verzekeringsmarkt.

E.1.2. Het bedrag van het eigen vermogen dat voor de dekking van het solvabiliteitskapitaalvereiste in aanmerking komt, ingedeeld per tier

Solvabiliteit

De solvabiliteit van Loyalis Schade is in 2017 toegenomen tot 172% na dividendbesluit (2016: 170%).

De ontwikkeling van de solvabiliteit kan als volgt worden toegelicht:

Vermogen voor dekking van de SCR

	31-12-2017	31-12-2016
Beschikbaar vermogen, waarvan:	318.126	293.588
Tier 1	318.126	290.471
Tier 3	-	3.117
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	185.488	172.568
Solvabiliteitsratio	172%	170%

Het beschikbaar vermogen bestaat volledig uit kernvermogen, zijnde volgestort aandeelkapitaal, agioreserve en overige reserves.

Verloop van het beschikbaar vermogen

	2017	2016
Beschikbaar vermogen per 1 januari	293.588	255.096
Af:		
- lagere waardering technische voorzieningen (1)	-	8.364
- dividendbesluit over 2017 (2)	15.000	-
Totaal af:	-15.000	-8.364
Bij:		
- agiostorting	-	30.000
- hogere waardering technische voorzieningen (1)	10.128	-
- totaal resultaat boekjaar (3)	44.410	16.856
Totaal bij:	54.538	46.856
Beschikbaar vermogen per 31 december	318.126	293.588

Waardering technische voorzieningen (1)

Een nadere toelichting op deze ontwikkeling vindt u in sectie D.2.

Dividenduitkering (2)

Loyalis Schade heeft in 2017 € 15 miljoen dividend uitgekeerd aan Loyalis NV. Daarnaast is op 28 maart 2018 in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders besloten tot een dividenduitkering van € 15 miljoen over het kalenderjaar 2017.

Totaal resultaat (3)

Een nadere samenstelling van het totaalresultaat vindt u in het jaarverslag van Loyalis Schade 2017.

Loyalis gebruikt de Volatility Adjustment. De impact hiervan is opgenomen in onderstaande tabel:

	2017			2016		
	Bedrag met lange-termijn-garantie-maatregelen en overgangsmatregelen	Zonder volatiliteits-aanpassing en zonder andere overgangsmatregelen	Effect van een volatiliteits-aanpassing gelijk aan nul	Bedrag met lange-termijn-garantie-maatregelen en overgangsmatregelen	Zonder volatiliteits-aanpassing en zonder andere overgangsmatregelen	Effect van een volatiliteits-aanpassing gelijk aan nul
Technische voorzieningen	798.790	800.711	1.921	774.107	780.147	6.040
Kernvermogen	318.126	316.685	-1.441	293.588	289.340	-4.248
Overschot van de activa t.o.v. de verplichtingen	333.126	331.685	-1.441	293.588	289.340	-4.248
In aanmerking komend eigen vermogen voor het solvabiliteitskapitaalvereiste	318.126	316.685	-1.441	293.588	289.340	-4.248
Tier 1	318.126	316.685	-1.441	290.471	284.807	-5.664
Tier 2	-	-	-	-	-	-
Tier 3	-	-	-	3.117	4.533	-3.023
Solvabiliteitskapitaalvereiste	185.488	185.901	413	172.568	167.884	-4.683
SCR-ratio	172%	170%	-2%	170%	172%	2%
In aanmerking komend eigen vermogen voor het minimumkapitaalvereiste	318.126	316.685	13.559	290.471	289.340	-1.130
Minimumkapitaalvereiste	50.387	50.480		55.464	55.914	450
MCR ratio	631%	506%	-4%	524%	517%	-7%

Het volledig wegvallen van de Volatility Adjustment zou de solvabiliteitsratio van Loyalis Schade beperkt beïnvloeden.

E.1.3. Het bedrag van het kernvermogen dat voor de dekking van de minimumkapitaalvereiste in aanmerking komt, ingedeeld per tier

Minimumkapitaalvereiste (MCR)

De MCR wordt door een procentueel criterium afgeleid van de SCR en is begrensd in een bandbreedte van 25-45% van de SCR.

Vermogen voor dekking van de MCR

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Beschikbaar vermogen	318.126	290.471
Minimumkapitaalvereiste (MCR)	50.387	55.464

*) Voor de MCR wordt het tier 3-vermogen niet meegeteld.

E.1.4. Verschil tussen het in de jaarrekening opgenomen Eigen Vermogen en het positieve verschil van activa ten opzichte van verplichtingen

Reconciliatie IFRS-eigen vermogen en SII-vermogen

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Eigen vermogen IFRS	237.125	207.715
Herwaardering technische voorzieningen (netto)	96.001	85.873
Dividendbesluit over 2017	-15.000	-
Beschikbaar vermogen SII	318.126	293.588

Meer informatie over de materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens IFRS-standaarden en die volgens Solvency II en een toelichting hierop, vindt u in de tabellen bij sectie D.

E.2. Solvabiliteitskapitaalvereiste en minimumkapitaalvereiste

Algemeen

Deze paragraaf geeft inzicht in de solvabiliteitskapitaalvereiste en de minimumkapitaalvereiste. Daarbij zijn de verschillen tussen de stand per ultimo 2016 en 2017 weergegeven in het onderstaande overzicht.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Marktrisico's	59.107	48.175
Tegenpartijrisico	8.360	8.607
Verzekeringstechnische risico's	178.682	177.084
Diversificatie	-42.976	-37.734
Basis Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	203.172	196.142
Operationeel risico	7.112	8.074
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-10.475	-13.648
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-14.321	-18.000
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	185.488	172.568
Minimumkapitaalvereiste (MCR)	50.387	55.464
Netto toekomstige discretionaire uitkeringen	10.475	13.648

Toelichting op de ontwikkeling van de solvabiliteitskapitaaleis

De kapitaalvereiste is in 2017 toegenomen met 7% (2016: 13%) tot € 185 miljoen (2016: € 173).

Deze vereiste is risicogebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die door het standaard model worden vertaald. In de ORSA is de toepasbaarheid van deze standaardformule nader geanalyseerd. Loyalis Schade acht de standaardformule voldoende geschikt.

Met name de marktrisico's zijn gestegen. Een nadere toelichting vindt u in sectie C.

Het geaggregeerde aan te houden solvabiliteitskapitaal wordt nog verlaagd met de waarde van de voorwaardelijke indexatie (verliescompensatievermogen van technische voorzieningen). Deze waarde is in 2017 gedaald door de gewijzigde economische scenario's en wijzigingen in het polisbestand per ultimo 2017. Bij Loyalis is dit (vrijwel) identiek aan de netto toekomstige discretionaire uitkeringen. De directie bepaalt of en in welke mate de uitkeringen worden geïndexeerd.

Op grond van de guidance van DNB is voor het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen ultimo 2016 een bedrag van € 18 miljoen opgenomen (zowel voor verrekenbare belasting over voorgaand jaar, € 10 miljoen, als voor verrekenbare belastingen met toekomstige winsten, € 8 miljoen). Per ultimo 2017 is nu € 14 miljoen opgenomen (de verrekenbare belasting over vorig jaar).

Vooruitblik

Voor 2018 is de verwachting dat de solvabiliteit van Loyalis Schade nagenoeg gelijk blijft bij ongewijzigde overige omstandigheden. De verlaging van de UFR per primo 2018 met 0,15% zal de solvabiliteitsratio beperkt negatief beïnvloeden.

Belangrijkste gevoeligheid is het arbeidsongeschiktheidsrisico. Een abrupte stijging van het aantal claims kan ertoe leiden dat de SCR-ratio zonder managementactie daalt onder de 150%. Voorbeelden zijn een 10%-stijging van het aantal claims of 25%-daling van de arbeidsparticipatiefactor. Resumerend blijft de solvabiliteitsratio stabiel tenzij er zeer impactvolle gebeurtenissen plaatsvinden. In het kapitaal- en dividendbeleid is een aantal acties geformuleerd die de ratio weer tot boven de 150% zullen laten stijgen.

Minimumkapitaalvereiste

Minimumkapitaalvereiste	2017		2016	
	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) beste schatting en technische voorzieningen als geheel berekend	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) totaal risico- bedrag	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) beste schatting en technische voorzieningen als geheel berekend	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) totaal risico- bedrag
Inkomensbeschermings- verzekeringen en proportionele herverzekeringen	142.461	9.250	182.899	10.093
Krediet- en borgtochtverzekeringen en proportionele herverzekeringen	3.042	1.723	3.495	1.651
MCRNL Resultaat	20.182		25.623	
MCRL Resultaat	30.205		29.841	
Verplichtingen met winst- deling – gegarandeerde uitkeringen	-	-	-	-
Verplichtingen met winst- deling – toekomstige discretionaire uitkeringen	-	-	-	-
Aan indexen of beleggingen gekoppelde verplichtingen	-	-	-	-
Overige levens- en schadeverzekerings- en herverzekerings- verplichtingen	541.149	-	495.618	-
Totaal risicobedrag voor alle levensverzekerings- en herverzekerings- verplichtingen	-	26.916.026	-	27.762.103
Lineair minimumkapitaal- vereiste	50.387	-	55.464	-
Solvabiliteitskapitaalvereiste	185.488	-	172.568	-
Bovengrens minimumkapitaalvereiste	83.470	-	77.655	-
Ondergrens minimumkapitaalvereiste	46.372	-	43.142	-
Gecombineerd minimumkapitaalvereiste	50.387	-	55.464	-
Absolute ondergrens van het minimumkapitaalvereiste	3.700	-	3.700	-
Minimumkapitaalvereiste	50.387	-	55.464	-

E.3. Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd bij de berekening van de solvabiliteitskapitaalvereiste

Dit is niet van toepassing voor Loyalis Schade.

E.4. Verschillen tussen de standaardformule en ieder gebruikt intern model

Loyalis Schade hanteert de standaardformule en maakt geen gebruik van een intern model.

E.5. Niet-naleving van de minimumkapitaalvereiste en niet-naleving van de solvabiliteitskapitaalvereiste

Loyalis Schade leeft zowel de minimumkapitaalvereiste als de solvabiliteitskapitaalvereiste na. Dit gold zowel voor 2016 als 2017.

E.6. Overige informatie

Loyalis Schade heeft geen andere materiële informatie over zijn kapitaalbeheer.

Afkortingenlijst

ABP	Stichting Pensioenfonds ABP
AFM	Autoriteit Financiële Markten
ALM	Asset Liability Management
AOV	Arbeidsongeschiktheidsverzekering
APG	Algemene Pensioen Groep
ARC	Audit & Risk Committee
BAC	Balansadviescommissie
BW	Burgerlijk Wetboek
CEO	Chief Executive Officer (directievoorzitter)
CFRO	Chief Financial & Risk Officer (directeur Finance & Risk Management)
CLT	Compliance, Legal & Tax (afdeling)
COO	Chief Operations Officer (directeur Operations en IT)
DNB	De Nederlandsche Bank
EER	Europese Economische Ruimte
EIOPA	European Insurance and Occupational Pensions Authority (Europese toezichthouder)
EV	Eigen vermogen
EV	Eerlijke Verzekeringswijzer
GIA	Group Internal Audit
GBP	Great Britain pound
HR	Human Resources
IAS	International Accounting Standards
ICS	In Control Statement
IFRS	International Financial Reporting Standards
LAC dt	Loss absorbing capacity deferred tax
LGD	Loss Given Default
LTV	Loan-To-Value
MCR	Minimum Capital Requirement (minimumkapitaalvereiste)
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
NAV	Net Asset Value
NHG	Nationale Hypotheek Garantie
NPS	Net Promotor Score
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling)
ORSA	Own Risk and Solvency Assessment
PE	Permanente Educatie
PPF APG	Personeelspensioenfonds APG
QRT	Quantitative reporting template
RAP	Risico Allocatie Platform
RMC	Risk Management Committee
RvC	Raad van Commissarissen
SII	Solvency II
SCR	Solvency Capital Requirement (solvabiliteitskapitaalvereiste)
SIRA	Systematische Integriteit Risico Analyse
UFR	Ultimate Forward Rate
USD	United States dollar
VA	Volatility Adjustment (Volatiliteitsaanpassing)
VDBO	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

Wft	Wet op het Financieel Toezicht
WGA	Werkhervattingsregeling gedeeltelijk arbeidsongeschikten
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen